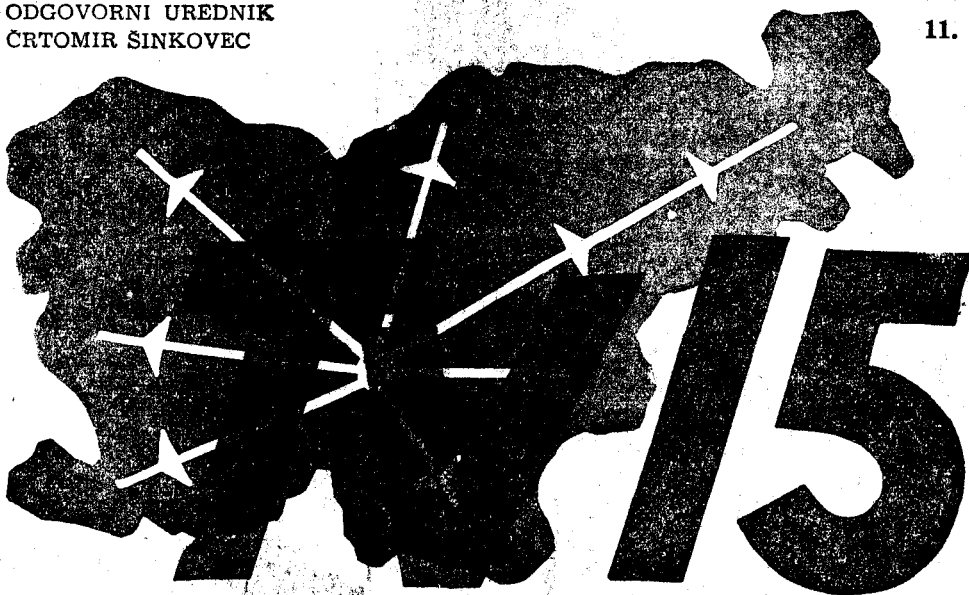

Kako je z revizijo pokojnin

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIĆ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

Leto IV
St. 40
11. X. 1966

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

SODELOVANJE OBČINSKIH ODBOROV ZZB NOV

Ni ravno malo vprašanj in problemov, ki zadevajo bivše borce in ki jih je treba na vsem mestnem območju uskladiti in tudi enotno urejati. In prav to je verjetno bil razlog, ki je narekoval potrebo po skupnem sestanku predstavnikov občinskih odborov ZZB NOV vseh ljubljanskih občin, ki so se 5. oktobra sestali v sejni dvorani občinske skupščine Ljubljana-Vič-Rudnik in razpravljali o več perečih zadevah. Na dnevnem redu so imeli kar sedem točk.

Sestanka so se udeležili tudi sekretarji komisij republiškega odbora ZZB NOV Slovenije: za vojaške vojne invalide, za socialno-zdravstvene in za stanovanjske zadeve. Teze novega zakona o mirovni vojaških invalidih so nudile kar precej snovi za razpravo, ki

zdravstvenemu stanju med borci in drugimi občani — so naglašali na sestanku — smatramo, da sta stik in sodelovanje organizacij borcev z zdravstvenimi zavodi potrebna in nujna. Skupno moramo najti način, kako priti do potrebnih podatkov in tudi zagotoviti kvaliteto

V tej zvezi so razčistili tudi nekaj vprašanj o zdravstvenem zavarovanju borcev kmetov. Razprava je pokazala, da le-ti ne ločijo, kaj je osnovno in kaj razširjeno zavarovanje kmetov. Prvega so deležni vsi kmetje, drugo pa gre samo borem kmetom; razlike v prispevkih prvih in drugih pa ni.

Spričo tega, ker se pripravljajo spremembe in dopolnitve zakona o zdravstvenem zavarovanju kmetov borcev, bodo ob izidu le-tega seznanili svoje članke kmete podrobneje o določilih tega zakona, da ne bo v prihodnje napačnih tolmačenj pravic in dolžnosti glede zdravstvenega zavarovanja borcev kmetov.

Ob ustanovitvi stanovanjskih podjetij so se v Ljubljani pojavile nejasnosti glede pravice razpolaganja s stanovanji borcev. Za tista stanovanja, ki so jih občine zidale za borce, ni težav, ker so občine to pravico prenesle na komisije za vprašanja borcev. Nekaj drugega pa je s stanovanji, ki so bila zidana za borce iz sredstev socialnega zavarovanja. Republiški zavod za socialno zavarovanje je sklenil prenesti pravico razpolaganja s temi stanovanji za dobo petih let na občinske ZZB NOV, medtem ko komunalni zavod doslej ni hotel privoliti na kakršenkoli prenos te pravice. Ker pa bodo predstavniki občinskih odborov ZZB NOV iz Ljubljane imeli v kratkem v tej zadevi sestanek z direktorjem komunalnega zavoda, so sklenili vztrajati na zahtevi, da se pravica razpolaganja s stanovanji, ki so bila dodeljena borem, prenese na občinske odbore ZZB NOV.

Tudi glede 50 % stanarine, namenjene za amortizacijo stanovanj, dodeljenim borem, pomeni to ne prave jasnosti. Zato so sklenili pogovoriti se o tej zadevi z vodstvi stanovanjskih podjetij.

Na dnevnem redu sestanka so imeli tudi vprašanja 4-odstotnega stanovanjskega prispevka od pokojnin, ki je namenjen za posojila upokojencem. Ugotavljali so, da so po občinah sicer že ustanovljeni odbori za upravljanje teh sredstev, a denarja še ni. Kritizirali so socialno zavarovanje, ki je ta strogo namenska sredstva uporabilo za druge namene. Istočasno pa so

izrazili prepričanje, da bodo ta sredstva — sicer z zamudo — vendarle predokazana.

Ze na medobčinskem sestanku ljubljanskih občinskih odborov ZZB NOV, ki je bil 10. maja letos, so sklenili zahtevati, naj se sredstva 4 % stanovanjskega prispevka, ki jih vplačujejo upokojeni borci, odvajajo direktno občinskim skupščinam, in sicer k sredstvom namenjenim za gradnjo stanovanj nezaupnim (upokojenim) borem. Zato so sklenili, da bodo predstavniki borcev v odborih za upravljanje s temi sredstvi v prihodnje zahtevali uzakonitev tega sklepa.

Vse ljubljanske občine razen občine Center so sprejele določene točke različne olajšave glede plačevanja komunalnega prispevka za tiste borce, ki gradijo individualne ali vrstne stanovanjske hiše. V tej zvezi pa se pojavljajo težave, ker želijo v teh občinah graditi hiše tudi borci iz drugih občin. Zato bi bilo prav in potrebno doseči pri tem enotne kriterije. Vendar je razprava pokazala, da je to zelo težavna zadeva. Spričo tega so sklenili odložiti to zadevo do prihodnjega skupnega sestanka in do takrat izoblikovati predlog za enotno stališče.

Ker se bliža dan mrtvih, ko bo treba poskrbeti za ureditev grobov in za prireditev žalnih svečanosti pred grobnico herojev na Žalah, v Gramozni jami in pri Urhu, so sklenili, da se predstavniki ZZB NOV občin Center, Bežigrad in Moste o vsem tem, predvsem pa o zagotovitvi v ta namen potrebnih sredstev, pogovorijo na Mestnem svetu.

Glede popisa živih in padlih pripadnikov posameznih partizanskih odredov in brigad so bili mnjenja, da je v interesu vseh prizadetih, da odbori posameznih enot dobijo naslove svojcev tistih, ki so v teh enotah padli, pa tudi naslove tistih, ki so bili borci v tej ali oni enoti, da jih lahko povabijo na razne proslave ter jim podarijo kronike njihovih enot, ko bodo le-te dotiskane.

Ko so se nato še na kratko pogovorili o stanju službe za borce v občinah in o sredstvih zanje, so se ugotovili, da so taki skupni sestanki potrebni, imeli naj bi le na dnevnem redu manj točk, da bi se lahko o vseh perečih zadevah še temeljitje pogovorili. V. M.

Delegacija ZZB NOV v Sovjetski zvezi

Na povabilo sovjetskega odbora vojnih veteranov je 6. oktobra odpotovala iz Beograda v Moskvo delegacija Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije. Delegacijo vodi predsednik zveznega odbora Djuro Pucar, v njej pa so še sekretar zveznega odbora Mirko Kalezić, podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Makedonije Boris Aleksovski in član sekretariata republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske Jerko Paltrinijeri.

1946 - 1966

ILIRSKA BISTRICA

Besede in dejanja

• Zgodovinska seja

Zares je četrti seja CK ZKJ s svojim duhom in sklepi ustvarila ozračje pričakovanja širšega in korenitejšega preroda. Te seja niso brez vzroka imenovali zgodovinska, čeravno ni prišla nepriznana in brez zveze s poprejšnjimi procesi v družbi in Zvezi komunistov. Kar so na tej seji povedali in sklenili, obeta veliko in napoveduje, pravzaprav zahteva, bistvenih sprememb. V javnosti se zelo močno čuti ta zavest pričakovanja, v posameznih primerih tudi nekolikant dramatičizirano, tako da poraja celo iluzije. Komunist — 30. IX. 1966

• Ladja gre na desni breg

O letošnjem vpisu študentov na ljubljansko univerzo je Mara Bežič izrazila zaskrbljenost: medtem ko je bilo lani 39 odstotkov vseh vpisanih študentov ljubljancov, se je letos njih delež povečal že na 45 odstotkov, na nekaterih fakultetah pa celo nad 50 odstotkov. Ta struktura pa je celo slabša, kot je bila pred vojno! Kako bomo potem dobili strokovnjake na Dolenjsko in v Prekmurje, je in kako bo z našo reformo, se je vprašala Mara Bežič. Delo — 1. X. 1966

• Dopustniško razpoloženje

»Po plenumu CK ZK Srbije sem čutil zadrego, da smo v Sloveniji — in tudi sam kot član izvršnega komiteja — pristopili do IV. plenuma precej površno, z razpoloženjem, značilnim za dopustje,« je dejal Mitja Ribičič. Delo — 1. X. 1966

• To se je dogajalo v Kosmetu

Strogost so spremenili v brezobzirnost. Dokazov za to je mnogo. V dolžnosti kmetov so poklicali in maltretirali, ker ni oddal puške. Toda on je zares ni imel in jo je moral kupiti. Oddal je puško, a takoj za tem so poklicali drugega. Dobil jo je iz rok spekulanta, ker so posamezniki iz tamkašnje varnostne službe že bili vpleteni v sodelovanje s tako nepoštenimi zavzemniki. Po nekaterih trditev so v tem času kmeti plačevali za puške tudi do 700.000 starih dinarjev. Kaj je to pomenilo za siromašnega kmeta, ni treba še posebej naglašati. Vjesnik u srijedu — 5. X. 1966

• Brez lastnega mnenja in hrbtenice...

Mikoš je tudi grajal prakso tistih tovarišev, ki nečisto javno govorijo o problemih, če so mnjenja, da so nekateri v izvršnem komiteju ali pa v muštrantskem komiteju ali pa v muštrantskem komiteju. Grajal je tudi nakopičenost politične oblasti in odgovornosti v izvršnem komiteju in njegovo zaprtost, ki je tolikšna, da so celo sredstvom informacij dostopni samo ali pa skoraj samo uradni komunikacijski s seji. Seje izvršnega komiteja so povsem zaprte celo tedaj, ko je beseda o stvarih, katerih javno obravnavanje nikakor ne more biti sporno in bi lahko samo prispevalo k javni razpravi in k javnemu razmišljanju. Zakaj je treba ustvarjati vtis nekakšne enotnosti? Delo — 2. X. 1966

• Osnovne karakteristike gospodarstva

Osnovne karakteristike gospodarstva v letošnjem prvem polletju: — Industrijska proizvodnja je bila za 2,5 % višja od proizvodnje v istem času lani in je s tem znatno pod planom. — Investicijska potrošnja je v prvem polletju letošnjega leta za 1 % nižja, medtem ko so skupni izdatki prebivalstva za 2,5 % višji v primerjavi z lanskim letom. — V povprečju je bilo v letošnjem prvem polletju za 4,7 % manj zaposlenih kot lansko leto. Najbolj občutljive se je zmanjšalo število zaposlenih v komunalni dejavnosti, kmetijstvu, gozdarstvu in prometu. Delavska enotnost — 29. IX. 1966

• Zelo so se zmotili

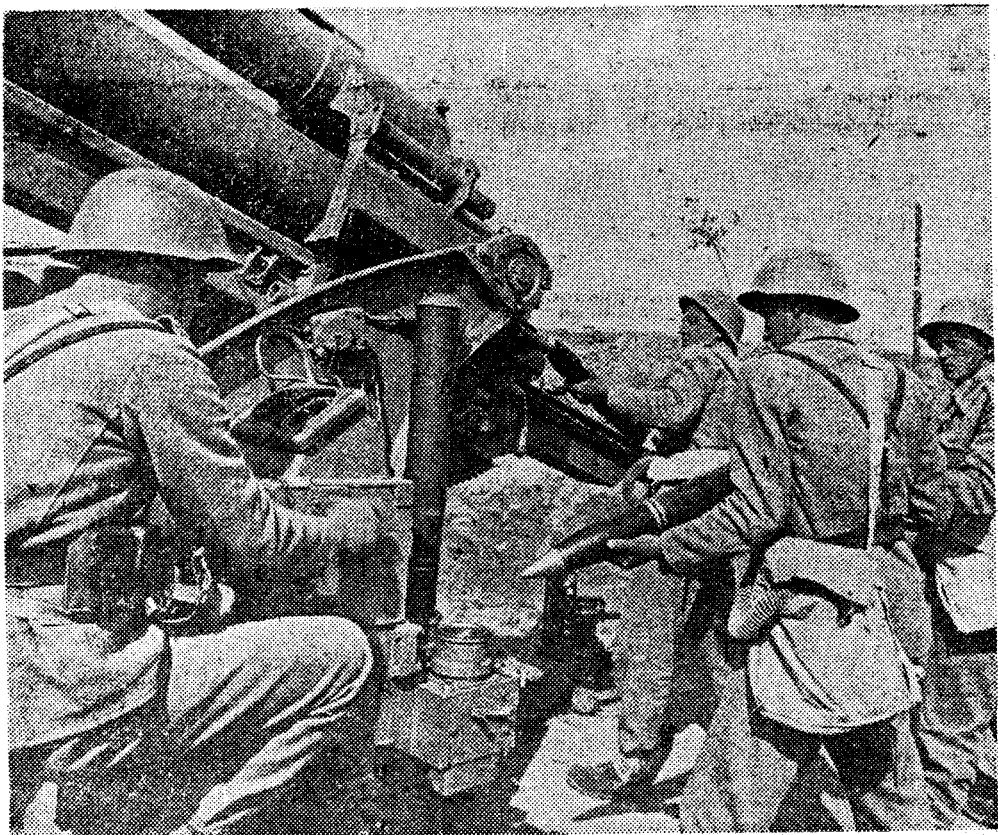
Narčovalci sedemletnega kmetijskega programa so gledali v marsičem bolj rožnato na razvoj kmetijstva do leta 1970. Računali so, da bomo leta 1970 izvozili za okrog 12 milijard 700 milijonov dinarjev kmetijskega blaga (dolar so računali po 200 din) ali v sedanjih vrednostih za 52 milijard 900 milijonov din (dolar po 220 dinarjev). Vendar narčovalcem ne smemo očitati, da so se pri kmetijskem izvozu hudo zmotili. To vidimo iz podatkov o lanskem izvozu: vrednost lanskega izvoza je namreč dosegla že 40 milijard 500 milijonov S-din. Letošnja izvozna naloga našega kmetijstva pa je 54 milijard 600 milijonov S-din. Kmetički glas — 29. IX. 1966

• Klobase vodilnim...

Na sestanku kolektiva podjetja »Mesar« v Subotici so navedli nekaj primerov, iz katerih se vidi, da članov kolektiva ne merijo z istimi merili. Pred so, na primer, izkjučili iz kolektiva deset delavcev, ker so kradli meso in mesne izdelke, druge pa — tako je bilo rečeno — ker uživajo zaupanje vodilnih, izkazujejo samo z opominom. Tako so nekoga delavca zaradi 300 gramov klobas izkjučili iz kolektiva, medtem ko so drugega za hušji prestopok kaznovali samo z opominom. Mimo tega so na sestanku povedali, da so zalotili enega vodilnih, ki je odnesel veliko več mesnih izdelkov, kot jih je plačal. A proti njemu niso disciplinsko postopali. Borba — 4. X. 1966

• Naj ne bi bilo to samo v Prilepu

Občinski komite Zveze komunistov v Prilepu je izključil iz svojih vrst bivšega načelnika sekretariata za notranje zadeve v tem mestu Aleksandra Trajkovskega. Osnovna organizacija je predlagala ZK v Bitolju, naj ga izključi iz Zveze komunistov. Do tega sklepa so prišli, ko so ugotovili, da je Trajkovski s skupino sodelavcev vplival na kadrovske spremembe v občinskem komiteju ZK, občinski skupščini in družbeno-političnih organizacijah. Poleg tega je zlorabljal položaj za pridobivanje protipravne imovinske koristi. Delo — 30. IX. 1966

V spomin na 7. oktober 1941, ko je prva baterija partizanskih topov napadla kraljevaško letališče, praznujemo 7. oktober kot dan topništva JLA. Topniške enote JLA, ki so se razvile iz najmanjših partizanskih oddelkov, so danes opremljene z najsodobnejšo vojaško tehniko

podatkih iz evidence o osebnih dohodkih. Revizija zajema kontrolo povprečnih osebnih mesečnih dohodkov zavarovancev, povečanja (izražena v odstotkih) mesečnega dohodka v primerjavi med letom 1964 in 1965 in povprečnega povečanja plač vseh delavcev v delovni organizaciji v primerjavi med letoma 1964 in 1965. Če se izkaže, da so se zavarovanci dvignili osebni dohodki v letu 1965 razmeroma več kot drugim delavcem v njegovi delovni organizaciji, se pokojninska osnova ustrezno zniža, vendar je lahko za 10 % višja od njegovih povprečnih osebnih dohodkov v letu 1964 (pravijo, da bo dopustnost teh 10 odstotkov marsikoga rešila izpod udara tega zakona). Naj-

je bila predvidena v prvi točki dnevnega reda. Prisotni so se strinjali s predvideno izločitvijo mirovnih vojaških invalidov iz zakonodaje o vojaških vojnih invalidih in tudi z določilom, da tisti, ki so po tej zakonodaji že pridobili, le-to tudi obdržijo. Sklenili pa so, da bodo komisije je vojaških vojnih invalidov pri občinskih odborih ZZB NOV v Ljubljani sklicale posebne sestanke, na katere bodo povabile tudi nekatere mirovne vojaške invalide. Na teh sestankih se bodo podrobneje pogovorili o težah in izdelali tudi predloge za nov zakon o mirovnih vojaških invalidih.

Izredno živahna, stvarna in tudi plodna razprava se je razvila o navodilih republiškega zdravstvenega centra, naj bi zdravstveni domovi po občinah vodili zdravstveno kartoteko za člane ZZB NOV ločeno od druge. Ze pred kongresom ZZB NOV Jugoslavije so ponekod izvedli zdravniške preglede borcev. Ta poizkus je pokazal na zelo slabo zdravstveno stanje bivših borcev. Ker pa želimo ugotoviti, kakšna je razlika v

POPRAVEK

V članek »Pripravljajo novi zakon o mirovnih invalidih«, ki je izšel v prejšnji številki, se nam je vrnila neljuba napaka. Zadržna beseda v članku bi se morala pravilno glasil »oktobra« in ne septembra.

V. seja CK ZK Jugoslavije. — Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije je na svoji zadnji seji izvolil Josipa Broza-Tita za predsednika ZK Jugoslavije in Mitjalka Todorovića za sekretarja izvršnega komiteja CK ZKJ. Reorganiziral je vodilne organe ZKJ. Izvolil je predsedstvo CK ZKJ, v katerem je 35 članov in nov izvršni komitej, v katerem je 11 članov. Centralni komitej je sprejel predlog CK ZK Srbije, Črne Gore ter Bosne in Hercegovine, da se Aleksander Ranković izključi iz Zveze komunistov. Z izvolitvijo svojih novih organov — predsedstva in izvršnega komiteja — je storil V. plenem CK ZKJ prvi korak v spreminjanju odnosov v vodilnih organih ZKJ.

Tito potuje marca na Japonsko. — Posebni odposlanec japonskega premiera Sodžira Kavašimo je tovarišu Titu izročil povabilo premiera Sata, naj obišče Japonsko. Povabilenec je z velikim veseljem sprejel vabilo. Po vsej verjetnosti bo do obiska prišlo marca prihodnje leto.

Predsednik alžirske republike v Jugoslaviji. — V četrtek je k nam prispel na prijateljski obisk Huari Bumedi, predsednik revolucionarnega sveta in predsednik ministrskega sveta Demokratične ljudske republike Alžirije. Doslej so Jugoslavijo obiskali najvišji voditelji prijateljske Alžirije Ferhat Abbas, Ben Heda, Ben Bela in sedaj Bumedi.

Dogodki tedna

Sprejet osnutek zakona o odpravi vizumov za tuje turiste v letu 1967. — Zvezni izvršni svet je sprejel osnutek zakona o odpravi vizumov za tuje turiste v letu 1967, ki je leto mednarodnega turizma. Tako bo Jugoslavija prva, ki bo ukinila vizume za vse tujce, kar bo njen prispevek k proslavi leta mednarodnega turizma. O tem bo poročala tudi naša delegacija na 21. zasedanju generalne skupščine OZN.

Stavki v Trstu in Genovi. — V Trstu so stavkali delavci ladjedelnic Sv. Marka in drugih podjetij v znamenje protesta proti nameravani ukinitvi ladjedelnic v Trstu. Tudi v Genovi so stavkali. Okrog pol milijona delavcev je protestiralo proti nameravani uresnitvi načrta o reorganizaciji ladjedelnic.

Rim: Dunaj in Bonn sta odgovorna za atentate. — Rimska vlada je izročila dunajski in bonski vladi protestni niti v zvezi s teroristično dejavnostjo atentatorjev na Južnem Tirolskem. Perce vprašanje je prišlo tudi na dnevni red 21. zasedanja generalne skupščine. Kljub prizadevanjem za doseg končnega sporazuma o rešitvi južnotirolskega vprašanja ne kaže, da bi teroristične organizacije nameravale opustiti svojo dejavnost. V kratkem času so oblasti v Gornjem Poldžju odkrile več kilogramov eksploziva.

Nacist Novak oproščen. — Dunajsko sodišče je oprostil nacističnega zločinca Franza Novaka, glavnega »transportnega oficirja« nacističnega zločinca Adolfa Eichmanna. Proti odločitvi sodišča je na stotine demonstrantov na Dunaju protestiralo in na mnogih mestih ustavilo promet.

Papež se ponovno zavzema za mir. — Papež Pavel VI. se je ponovno zavzel za mir v jugovzhodni Aziji in za pomoč državam v razvoju. Dejal je, da miru ni mogoče ustvariti niti s silo smrtonosnega orožja niti ne na spopadu ideologij. Zavzel se je tudi za mir na Daljnem vzhodu, kjer po njegovem mnenju obstajata nasilje in nezaupanje kot glavni oviri za lojalne pogovore.

Russellovo sodišče ne bo zasedalo v Parizu. — Poročali smo že o posebnem mednarodnem sodišču, ki naj bi sodilo funkcionarjem ameriške vlade, odgovornim za zločine v Vietnamu. Predlagano mesto zasedanja sodišča Pariz odreja gostoljubnost: uslužbenici notranjega ministrstva pravijo, da bi proces povzročil demonstracije in protidemonstracije.

Leta 1968 Robert Kennedy ne bo kandidiral. — Newyorški demokratski senator je izjavil, da na volitvah leta 1968 ne bo kandidiral za predsednika ali podpredsednika ZDA. Rekel je, da ne želi biti Johnsonov partner kot podpredsedniški kandidat, tudi če bi ga predsednik nagovarjal k temu. Nedavne ankete so pokazale, da je senator Kennedy bolj priljubljen kot Johnson ali podpredsednik Humphrey.

Britanija predlaga 6 točk o miru v Vietnamu. — Britanska vlada je v četrtek objavila šest točk obsegačji predlog o prenehanju vietnamske vojne in je pozvala vlado Sovjetske zveze, naj se ji pridruži v sklicanju konferenice, na kateri bi preučili ta predlog. Britanski predlog med drugim določa, da bi vzpostavili mednarodno nadzorstvo v Vietnamu in tja poslali mednarodne mirovne sile po zgledu mirovnih sil, ki so jih bili poslali na Ciper in Sinaj.

Vietnam: hude bitke ob demilitarizirani coni. — Kljub temu, da so ameriška in saigonska letala 27. septembra nehala bombardirati vzhodni del demilitarizirane cone, inšpekcijske komisije mednarodne nadzorstvene komisije še vedno ne morejo opravljati svojih nalog. Partizanski odred, ki je štel 1500 borcev, je v neposredni bližini te cone zadal hude izgube padalskemu polku saigonskega režima.

Basuto je postal neodvisen. — Nova neodvisna država nosi ime Lesotho. Leži kot enklava v vzhodnem delu Južnoafriške republike; na 15 tisoč kvadratnih kilometrih živi nekaj manj kot sedemsto tisoč prebivalcev.

Proces proti Subandriju. — Bivši podpredsednik indonezijske vlade dr. Subandrio je pred posebnim vojaškim sodiščem priznal, da je vedel za priprave na državni udar, da pa zaževa in spada na njegovo pristojnost. Studentje so v času proslave oboroženih sil ustavili svoje akcije proti predsedniku Sukarnu. General Suharto je študentom povedal, da mora Sukarno odgovarjati za državni udar in za gospodarske težave.

Argentina: zahteva po univerzitetni avtonomiji. — V Buenos Airesu in Cordobi so izbruhnile nove študentske demonstracije, v katerih je sodelovalo več tisoč študentov, ki so zahtevali obnove univerzitetne avtonomije. V Cordobi stavka okrog 30.000 študentov in vlada je zagrozila, da bo zaprla tamkajšnjo univerzo.

Vsa poveljna leta, predvsem pa zadnja, se v vseh slovenskih občinah pred družbeno skupnost z vedno večjo intenzivnostjo pa tudi ostrino postavlja vprašanje bivših borcev NOV. Največkrat postaja to zgolj socialno vprašanje, ki ga rešujejo pristojne občinske službe več ali manj uspešno, ker premnogi bivši borci, vojni invalidi, aktivisti, zaporniki ali interniranci ne živijo v najbolj razmerah. Delovne organizacije pa svoje člane, ki so se med vojno tako ali drugače bojevali, obravnavajo zelo različno.

Pri tem mislim na tiste borce, ki so se zaposleni in ki danes

To in ono z Jesenic

Zadnjega septembra je imelo predsedstvo občinskega odbora ZZZB NOV Jesenice svojo deveto, redno sejo. Povabili so tudi nekatero predsednika komisij. Obravnavali so sklope iniciativnega odbora za gradnjo spomenika v Drazgošah ter opravljene naloge komisije za zgodovinsko-spomeniško dejavnost in tradicije NOB.

Sklope iniciativnega odbora za gradnjo spomenika je občinski odbor v celoti potrdil. Kot je znano, so člane tega odbora imenovali predstavniki občinskih odborov ZZZB iz vse Goranske, ki so se sestali v Partizanskem domu na Voljski planini 11. septembra. Takrat so imenovali za predsednika tovariša Antona Dežmana, udeleženca boja v Drazgošah in narodnega heroja, častni predsednik odbora pa je postal tovariš Franjo Lenčič-Luka. Imenovali so tudi člane gradbeništva, izvedbenega odbora, komisije, Gradbeno komisijo bo sodelovala neposredno z iniciativnim odborom, drugi dve na bosta delali v vsaki občini posebej. Spomenik bodo postavili najkasneje do leta 1972, to se pravi do tridesete obletnice boja.

Nato so razpravljali o delu komisije za zgodovinsko-spomeniško dejavnost in tradicije NOB. Z organizacijo proslave v Radovni so bili zadovoljni, proslava ob dnevu vstaje pa je bila po njihovem mnenju mnogo slabša. Pohvalili so športni in kulturni program ob praznovanju občinskega praznika 1. avgusta.

Udeleženci seje so kritizirali, zakaj občinska skupščina še več let ob praznikih, povezanih z revolucijo, ni imela slavnostnih sej. Zato so imenovali triletno delegacijo s predsednikom občinskega odbora ZZZB, ki naj bi skupaj s sekretarjem komiteja ZKS in predsednikom SZDL organizirala sestanke s predstavniki občinske skupščine. Namen tega naj bi bili boljši stiki med ZZZB, SZDL, ZKS in skupščino, ki naj bi se pokazali že letos ob dnevu republike in dnevu JLA.

Za urejanje spomenikov, obeliskov in plošč, izdelavo topografije partizanskih objektov in ureditve kartotek imajo še 700.000 starih dinarjev. Zato se bodo v bližnji prihodnosti lotili dela. Še letos nameravajo končati topografijo Zgornje Savske doline z začetkom v Ratečah. Horizontno in komunalno urejevali spomenikov pa bodo prepustili komunalnemu podjetju in horizontalnemu društvu. Za šolsko mladino bodo izdali brošuro, ki bo opisovala posamezne spomeniške objekte.

Letos 13. oktobra bodo štiri izgnanci iz Stajerske na obisku v Srbijo na povabilo iz Kraljeva in Smedereva z vlakom »Bratstva in enotnosti«. Potovanja bi se udeležilo tudi okoli 100 Gorancev, ki so jih tudi Nemci izgnali v Srbijo leta 1941. Toga Jesenitani so bili izgnani v glavnem v Valjevo, so

mesto pa ni povabilo nikogar. Zato predsedstvo predlaga, da bi se iz leta udeležila samo delegacija z Jesenic. Če bodo Valjevčani Jesenitane povabili kasneje, bo šlo takrat tja več ljudi.

Razstava »Po sledovih nacističnega terorja« je zelo veliko priznanje. Zaradi začetka šolskega leta jo je obiskalo precej mladine.

Proslavo ob dnevu mrtvih na grobišču padlih borcev naj bi organiziral odbor ZB »Plavža«, ki bi skupaj z drugimi organizacijami izvedel program.

Občinski odbor ZZZB se bo na skupnem sestanku s sosednjimi občinskimi odbori dogovoril, katera enota NOV naj bi dobila domilec na Jesenicah. V postev bi prišla Čukarjev bataljon in Gorenjski odred, ki sta ga vodila Jesenitani Polde Stražisar in Jože Gregorčič. Morda bi dal domilec tudi Jeseniško-bohinjskemu odredu, ki pa je bil ustanovljen šele leta 1944.

Karel Zorko

Plodno medobčinsko sodelovanje organizacij ZB v Zasavju

Začetki tesnejšega medobčinskega sodelovanja organizacij borcev v Zasavju segajo okrog šest let nazaj. Tesno so pričele sodelovati leta 1960, ko so se Trboveljčani lotili gradnje Doma revirskih in savinjskih borcev NOV na Vrheh nad Trbovljami.

Ob otvoritvi doma na Vrheh so se predstavniki občinskih

zdrženj borcev NOV Trbovlje, Zagorje ob Savi in Zalec dogovorili o nadaljnjem tesnem sodelovanju, predvsem pa o tem, kako oddih omogočiti čimveč borcem. Takrat so predstavniki izvolili v upravni odbor Doma predstavnike vseh treh združenj iz Trbovelj, Zaleca in Zagorja ob Savi.

Trboveljčani so ustanovili tu-

di koordinacijski odbor, v katerem sodelujejo poleg njih Zagorjani, Hraščičani, Zalcani in Litijani. Prva večja akcija koordinacijskega odbora je bila pomoč pri gradnji počitniškega doma borcev ob morju, kjer so bili Trboveljčani najbolj prizadevni.

Delovni uspehi kažejo, da je medobčinsko sodelovanje občin iz Zasavja ter žalske občine koristno. Koordinacijski odbor obravnava pomembna vprašanja, ki zadevajo več občin hkrati. Zanimivo je, da odbor nima predsednika; seje vodi predstavnik občinskega združenja borcev, kjer je seja. Na aktivnost koordinacijskega odbora močno vpliva tudi dejavnost posameznih združenj. Zaradi uspešnega sodelovanja si Trboveljčani prizadevajo navezati tesne stike tudi z občinskimi združenji iz Laškega in Celja. Na ta način sodelovanje jamči, da bo čimvečje število združenj našlo skupni jezik pri obravnavanju vprašanj, ki so trenutno najbolj aktualna: priznavalnine, predlogi o podelitvah domilov partizanskim enotam ter priznanje posebne delovne dobe. S slednjimi nalogami se koordinacijski odbor največ ukvarja.

-m-

Pohvala kolektivu Počitniškega doma v Banjolah

Tovariši Jože Padovac, Pavel Zupančič, Viktor Stajer in Andrej Kolenc so nam poslali pismo z naslednjo vsebino:

»ZZB NOV občine Logatec nam je letos omogočila letni oddih v Počitniškem domu v Banjolah pri Pulji. Tam smo se letos prvič zdravili. Odpočili smo se, se naučili morja in sonca ter bili zelo navdušeni nad tovarštvom, ki je vladalo med vsemi rekonvalascenti.

Se prav posebna pohvala in priznanje gresta kolektivu počitniškega doma. Pohvaliti moramo postrežbo, dobro in okusno hrano, skrb delovnega osebja. Zato se v imenu vseh, ki so letos letovali v Banjolah, zahvaljujemo kolektivu doma in želimo, da tudi v prihodnjih sezonah ne bi bilo drugače.

A. KLUN

Ob tabornem ognju

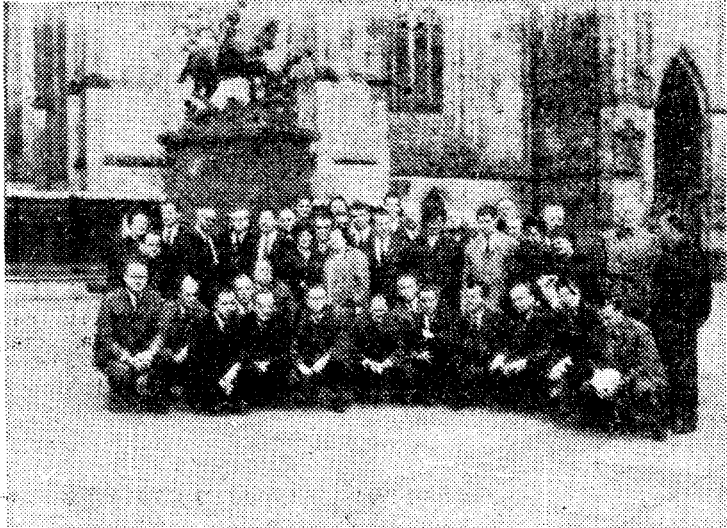
v NOV ali pa imajo delovno dobo pred tem priznano dvojno, imajo minimalni osebni dohodek 78.000 starih dinarjev mesečno. Če pa ta dohodek dosežejo, jim dodajo še 5000 dinarjev posebnega dodatka. Če imajo priznano udeležbo v NOV dvojno od 9. septembra dalje, znaša dodatek že 7000 dinarjev. Vsem pa, ki imajo priznano udeležbo v NOV pred 9. septembrom 1943, delovna skupnost zagotavlja mesečni dohodek 106.000 starih dinarjev.

KOPRSKI INVALIDI V PRAGI

Združenje vojaških vojnih invalidov iz Kopra je pred nedavnim v sodelovanju z avtobusnim in turističnim podjetjem Slavnik iz Kopra priredilo štiridnevni izlet in obisk invalidov v Pragi. Skupina 49 Koprčanov in okoličanov je potovala prek Dunaja in Brna, vračala se je preko Katovica, Linza, Salzburga, Beljaka, Vidma in Trsta.

Izletniki so si še na Dunaju ogledali vrsto zgodovinskih objektov. Vodiča žal — zaradi sobote — niso mogli dobiti. Na pomoč jim je priskočil tovariš Tone Ukmar, znani primorski revolucionar in protifašistični borec; od leta 1929 do 1932 se je bil mudil na Dunaju kot partijski funkcionar in aktivist. Obiskali so še več znanih mest na poti v Prago. Se posebno so bili navdušeni nad lepo urejenimi polji na Češkoslovaškem.

Praki invalidi so naše izletnike sprejeli zelo priščno. Ob tem jim je predsednik ZVVI iz Kopra podaril umetniško sliko z motivom pridelovanja soli v Sečovljah. Nato so se med invalidi iz dveh mest razvili prijateljski pogovori. Pržani so se zelo zanimali za

Invalidi NOB iz Kopra na obisku v Pragi — dvorec Hradčani

zdravljenje ob Jadranu na podlagi izmenjave članov invalidskih organizacij iz obeh držav. Koprski invalidi se si nato ogledali zanimivosti mesta Prage ob vodstvu prof. Majorove, Jugoslovance, ki se je na Češko preselila kmalu po vojni.

Na poti v domovino so izlet-

starejše od 45 let. Pri tem se sklicuje na določila v Zakonu o invalidskem zavarovanju, da za starejšega invalida ni več možna poklicna rehabilitacija. Mnogi invalidi upokojeni bivši borci še nimajo stanovanj, čeprav je jeseniška komisija za socialno vprašanje borcev vnesla v svoj načrt, da gospodarske organizacije v občini ne smejo upokojevati borca, dokler mu ne dajo stanovanja.

Ta komisija bo letos zbrala v vseh podjetjih in ustanovah vse potrebne podatke, predvsem pa, v kakšnih razmerah živijo zaposleni člani ZB. Komisija nima namena zahtevati od gospo-

darskih organizacij, da bi dale bivšim borcem »stolčke«, ampak delo, ki so ga še sposobni opravljati. Zdej se dogaja, da si nekateri zaposleni borci, ki bolehalo, ne upajo več k zdravniku, češ potem me bodo pa upokojevali, čeprav bi še rad delal.

Morda so nekateri predstavniki gospodarskih organizacij pri nas in drugje priprani, da je to vprašanje zaradi nastalega gospodarskega položaja nerešljivo. Pa ni tako! Če upoštevamo, kako to vprašanje rešujejo v Idriji predstavniki ZZZB skupaj s predstavniki podjetij, lahko rečemo, da so samoupravni organi živostrebnega rudnika, tolminskega »Avtoprevoza« in »Zidgrada« zagotovili zaposlenim bivšim borcem primerno ter pošteno družbeno in materialno priznanje.

Tam zaposleni borci, ki so najkasneje do maja 1944 stopili

Nekaj podobnega imajo v nekaterih podjetjih v Kranju. V tovarni »Sava« in »Iskra« v Kranju za dan borca bivše borce gostijo ali jih obdarijo. Tudi pri letnem dopustu imajo bivši borci nekatere ugodnosti.

Prepričan sem, da bi predstavniki ZZZB in delovnih organizacij na Jesenicah, če bi med seboj bolj sodelovali in se bolje razumeli, to vprašanje zadovoljivo rešili. Pri tem nam lahko v Idriji služijo za zgled. To bi se dalo urediti tudi zaradi tega, ker je vsako leto manj zaposlenih bivših borcev.

Smatram, da je na Jesenicah to treba hitro urediti tudi zaradi tega, ker je jeseniški proletariat stal vedno v prvih vrstah boja proti razrednemu sovražniku.

KAREL ZORKO

S sodelovanjem bi vse zadeve zadovoljivo rešili

Kljub prestanim naporom več ali manj uspešno opravljajo svoje dolžnosti v delovnih organizacijah.

Za tiste, ki so po vojni prišli na delovna mesta, kjer je potrebno predvsem umsko delo in so se pri tem tudi izobraževali, ni posebnih težav. Vsi ti imajo več ali manj priskrbljena potrebna priznanja, ki jim zagotavljajo na stara leta primerno pokojnino. Toda kaj je z drugimi, s tistimi, ki delajo fizično? Njih delo ni priznано tako visoko, da ne bi to porajalo številnih vprašanj. Mnogim iz leta v leto pojemajo moči, vsako leto teže tekmujejo z mladimi. Potem so tudi taka podjetja, kjer takega človeka odstranijo z dela, ker pač ni več rentabilen.

Tudi v jeseniški občini in tudi v železarni zadnje čase opažamo, da invalidska komisija invalidsko upokojuje bivše borce,

Delegacija bivših borcev primorskih občin pri Francu Leskošku-Luki in Vidi Tomšič

Skupino šestnajstih bivših borcev iz primorskih občin sta 6. oktobra sprejela Vida Tomšič, predsednik GO SZDL Slovenije, in Franc Leskošek-Luka, predsednik RO ZZZ NOV Slovenije. Razgovor sta se udeležili tudi Majda Gaspari, predsednica komisije za vprašanja borcev in invalidov pri IS Slovenije, ter Živa Beltram, predsednica komisije za socialna in zdravstvena vprašanja Glavnega odbora SZDL Slovenije.

Poleg predstavnikov brigadnih odborov prekomorskih brigad so bili v delegaciji tudi vidni borci kot Tone Ukmar iz Kopra, Armid Ukmar iz Trsta, Anton Dolgan-Branko iz Ilirske Bistrice itd.

Tisti, ki so bili v severni ali srednji Italiji, so se večinoma že po nekaj dneh hoje ali potovanja prijavili enotam poznega 9. korpusa. Tisti pa, ki so se znašli za zavezniško bojno črto, so po zaslugi organiziranega delovanja KP ustanovili svoje enote ter se skupaj z njimi vrnili v domovino oktobra, novembra ali decembra 1943 ter se udeležili bojev v VI. sovražni ofenzivi. Tem enotam so sledile še druge prekomorske, ki so se pozneje večinoma vključile v 8. dalmatinski korpus, pozneje pa v IV. armado.

Od vseh teh pa jih je le malo, ki so jim priznali status borca pred 9. septembrom 1943, čeprav je več kot jasno, da so

logu zveznega odbora ZZZ Jugoslavije, naj v temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju vključijo ustrezne dopolnitve, s katerimi dobijo Slovenija in Hrvaška pooblastila za reševanje teh problemov, so se pridružili tudi bivši borci, člani delegacije. To pa tudi pomeni, da premaknitive usodnega datuma — 9. september 1943 — na 29. november 1943 za borce z

Skupina pilotov pred odhodom v Alžirio

bivšega italijanskega državnega ozemlja za zdaj nimajo v načrtu. Pač pa naj bi za vsakogar posebej sklepali, ali je upravičen do statusa borca ali ne.

Da bi možno spremembo zakona dočakali pripravljeni, je bila pri republiškem odboru ZZZ NOV Slovenije izvoljena posebna komisija, ki se s to problematiko že ukvarja in bo pripravila vse potrebno, predvsem pa seznam upravičencev, izenačila merila in podobno. Komisija za vprašanja borcev in invalidov pri IS SR Slovenije bo razpravljala o teh zadevah na eni izmed prihodnjih sej.

Na sprejemu so razpravljali tudi o bivših borcih NOV, ki zdaj žive v zamejstvu. Tudi oni trpijo nekatere krivice, ker italijanske oblasti ne priznavajo dokumentov, ki so jih izdale naše oblasti kot dokaz sodelovanja v NOV ali JA. Po njihovem tolmačenju bi se morali naši bivši borci prijaviti neke-mu uradu v Rimu ter od tam dobiti nekakšno diplomu, ki naj bi jim služila kot dokaz udeležbe v NOV. Toda to bi lahko napravili le v letih 1948—1950.

Rok za vlaganje prošnje za priznanje posebne delovne dobe, oziroma udeležbe v NOV v delovno dobo poteče, kot je znano, konec leta 1966. Zato naj vsi bivši borci, ne glede na možne spremembe zakona, vložijo prošnje pri občinskih skupščinah, te pa bodo nadalje ukrepale.

Albert Klun

Srečanje partizanskih letalcev

Piranska občina slavi svoj občinski praznik vsako leto 15. oktobra. Na ta dan pred 22 leti je bil v slovenski Istri ustanovljen prvi mornariški odred NOV. Lani pa je piranska občina podelila domicil partizanskim letalcem-prekormcem, ki se bodo letos prvič srečali v Piranu dne 15. oktobra.

Naj na kratko opišem, kako se je razvijalo letalstvo NOB. Po dolgi pripravi in pogajanjih med našim vrhovnim štabom in poveljstvom angleških letalskih sil (RAF) so se v severni Afriki začele ustanovljati prve naše letalske enote. Na letališču v Benini pri Bengaziju sta bili ustanovljeni 1. in 2.

ga osebja ali vse iz Alžira, kadar bodo potrebni na osvobodjenem ozemlju Jugoslavije. Novembra 1944 pa je bila osvobodjena že vsa Srbija in Makedonija, naša vojska se je pogajala s Sovjetsko zvezo za dobavo letal, ki so potrebna mehanike in drugo osebje.

»Afrikance«, kakor smo imenovali tovariše iz Alžira, je pot vodila prek Italije v Dubrovnik, nato pa v Črno goro in Srbijo do Beograda, kamor so prišli teden dni pred novim letom 1945. Tam so jih razporedili. Znanje, ki so si ga pridobili nekateri že v mirnem času kot mehaniki-obrtniki ali delavci v tovarnah po Trstu in Trzinu, v italijanski in zavezniških vojskah, so zdaj s pridom uporabili za delo na letalih NOV. Mnogi so ostali tudi po vojni v aktivni službi v našem letalstvu.

Po odhodu teh tovarišev iz Alžira je tam ostalo le še nekaj 200 naših rojakov, ki so jih preselili v mestce Boufarik, nekaj 40 km od Alžira. Tam so delali v manjši francoski tovarni vijakov za letala, ki so bila opremljena s precej komplicirano napravo za avtomatsko menjanje koraka. Aprila 1945 so se vrnili v domovino. V prostem času so se zabavali na različne načine, imeli so tudi pevski zbor, ki je požel mnogo priznanj po vsem Alžiru.

Letošnji praznik piranske občine bodo slavili tudi pripadniki nekdanjega pevskega zbora »Srečo Kosovel«, ki ima svoj domicil v Ajdovščini. Ustanovitev tega zbora sega v zadnje razdobje vojne in je ozko povezana z letalci.

Brata Mirko in Polde Černigoj iz Ajdovščine sta pevec izbirala vsak dan v tistem taborišču, kjer sta bila, v glavnem med primorskimi Slovenci. Mirko je z večjo skupino, v kateri je bil tudi pevski zbor, julija 1944 odšel iz Afrike v Gravino v Italijo. Vodstvo baze NOV v Barju je takoj spoznalo veliko pomembnost pevskega zbora in je sklenilo, naj ostane zbor pri bazi kot posebna enota. Vanj so prišli še novi pevci, vodstvo nad zborom pa je prevzel znani skladatelj in dirigent Rado Simoniti. Aprila 1945 se je vrnila prek Italije v domovino zadnja skupina pripadnikov letalstva iz Boufarika, v njej pa je bil pevski zbor Polde Černigoja. Zbor se je združil s Simoniti-jem, ki je medtem napravil iz prve skupine dober zbor na umetniški ravni. Naši pevci so potem v letih 1945 in 1946 obšli mnoga mesta v evropskih državah in želi ves čas lepa priznanja.

Se nekaj vrstic o nastanku pevskega zbora med pripadniki letalstva v Alžiriji! Ta pevski

zbor je deloval skozi celo leto 1944 in še do aprila 1945. Polde je neutrudno vadil svoje pevce. Povsod, kjer so ga slišali, so ga navdušeno sprejemali. V začetku, ko so bili naši fantje v taborišču Corsa in so se od tam ob sobotah ali nedeljah vozili z železnico v Alžir ali Menerville, je vlakovodja, ko je spoznal naše pevce in ki je bil tudi sam član zbora, ustavljal vlak pred taboriščem, če je videl tam zbrane pevce. Tako jim je prihranil pot do najbližje postaje. Tisto »črno« postajališče so potem za šalo imenovali »Gare Jugoslave«. Zbor je imel redne mesečne nastope v alžirskem radiu. Peli so partizanske in narodne pesmi. Njihova blagovročnost in ubranost sta pritegnili mnoge poslušalce k sprejemnikom. Kadar je naneslo, da so ob nedeljah zapeli pri maši v cerkvi v Boufariku, je bila cerkev nabito polna. Kadar pa ni bilo naših pevcev, se kaj takega nikoli ni zgodilo.

Nekdo sta dva ameriška novinarja prišla v taborišče. Povadala sta, da sta pesmi našega zbora poslušala prek radia. Prosila sta, da bi jim zapeli nekaj pesmi, ki bi ju posnela na gramofonske plošče. Zbor jima je ustregel, pevci so peli, potem pa poslušali posnetke. Če kaj ni bilo, kot je treba, se je oglašil Polde z ukazom: »Fantje, še enkrat.« Novinarja sta nam nato obljubila, da bodo pesmi še isti dan prek radia prenašali v ZDA. Kako prijetno smo bili presenečeni, ko smo že čez nekaj dni pri poslušanju radia London slišali našo pesem »Nabrusimo kose«. Napovedovalec je pojasnil, da je to pesem, ki jo je pel zbor pripadnikov letalstva iz Alžira in da so jo poneli posneli iz oddaje v »Glasu Amerike«. Marsikomu se je takrat zalesketala solza v očeh, ko je pomislil, kako je naša pesem, rojena v svobodnih slovenskih gozdovih v najhujših časih naše zgodovine, preletela oceane in prodrla v svet.

Naši spomini na dogodke med vojno so po tolikih letih iz razumljivih razlogov že precej zbledeli. Zato se mi zdi povalna pobuda matičnih centrov-domicilov, torej občinskih skupščin, da prevzamejo posamezne enote v svoje okrilje. Vse, kar bo iz tega nastalo, bo brez dvoma pospešilo oživiljevanje spominov, zbiranje dokumentov in gradiva, nato pa pisanje kronik. Te bodo lep prispevek k vzgoji mladih. Res, veliko smo zamudili, toda ni še prepozno.

Med važnimi podatki za kronike so tudi seznaniti bivših pripadnikov te ali one enote. Imena so dovolj zgornje priče o udeležbi in deležu ljudi ali območij. Toda prav ti podatki so glede pripadnikov letalstva pomankljivi. 2300 nas je bilo, pa imamo komaj 700 izpolnjenih vprašalnih pol! Zato pozivamo vse, ki so bili v letalskih enotah, da pošljejo svoje podatke na občinski odbor ZZZ NOV v Piranu.

Rafael Ferhau

POJEM ELEGANCE SO KRAVATE terital TOVARNE SVILANIT KAMNIK

Prizadeti so za ta sprejem prosili predvsem zaradi tega, ker se ni rešeno vprašanje priznanja statusa borca določenim skupinam bivših borcev, ki zaradi dejanskih in opravičljivih razlogov niso mogli stopiti v NOV že ob kapitulaciji Italije. Mnogi so bili namreč takrat še v internaciji, konfinaciji, posebnih delavskih kazenskih enotah italijanske vojske daleč od doma, oziroma v italijanski vojski.

se cele skupine opredelile za NOVJ že julija ali avgusta 1943 ali pa že prej. V bazo NOVJ v Barju so prišli pogosto že kot organizirane enote, takoj ko jim je bilo to dovoljeno. Nekaj podobnega je bilo tudi v Kalabriji in Puglii, pa tudi v Afriki, Sardiniji ter drugod, kjer so bila taborišča z našimi ljudmi.

Delegacija bivših borcev iz primorskih občin je o vseh teh zadevah še enkrat seznanila navedene vodilne tovariše. Pred-

Dne 28. septembra sta predsednik republiškega odbora ZZZ Franc Leskošek-Luka in Julij Beltram, predsednik komisije za prošnje in pritožbe republiškega odbora ZZZ, obiskala podjetje »Zito« v Ljubljani. Ogledala sta si nekatere obrate in se dije časa zadržala v pogovoru s predstavniki organov delavskega samoupravljanja in aktiva ZB. Razpravljali so o delu podjetja, o uresničevanju načel reforme glede poslovanja podjetja, pa tudi o težavah, ki jih ima podjetje zaradi nekaterih administrativnih in birokratskih posegov v njegovo poslovanje

JASENOVAC

Tako je mali »otroški vrtec« postal edino veselje vseh internirancev. Njihovo veselje pa ni dolgo trajalo. Ustaši niso bili zadovoljni z rezultati pri vzgoji otrok. Zdelo se jim je, da ne poteka v ustreznem duhu, razen tega pa so ugotovili, da gre večinoma za srbske in židovske otroke.

Ko je Luburić prišel v taborišče, so mu zadevo prijavili. Ukazal je, naj vse otroke pobejlo. Priča Ivan Rožman pripoveduje:

»... Meseca decembra 1944 so ob večerjeh ustaši klicali internirance — po 150 do 200 dnevno — ter jih zaprli v barake pred poveljstvom, od koder so jih ponoči vodili gole in z žico zvezane na »Granik«, kjer so jih pobijali in metali v Savo.

Ves december sem to opazoval iz svoje sobice na »Ciglanu«, ki je imela steklena okna. Z dela v »Stolariji« sem prihajal okoli desetih zvečer. Iz sobice sem razločno videl, kako je krvnik Fraković ubijal ljudi na »Graniku«: z nožem jim je rezal vratove in jih metel v Savo. To sem dobro videl zato, ker je bila za tistim prostorom močna električna luč.

Tisto zimo — kolikor je mogoče ugotoviti po izpovedih prič — so ustaši opravili tele množične pokole:

a. Pobili so okoli 3500 ljudi, ki so delali v jasenovskem taborišču.

b. Pijani ustaši so po vrsti posilili okoli dvajset mladih žensk, ki so delale na »Ekonomiji«, potem pa jih poklali in zmetali v Savo.

c. Transport s približno 15.000 delavci in kmeti, ki je prišel v taborišče, so ustaši namestili v »Glavnem skladišču« in po travnikih okoli njega, potem pa jih postopno likvidirali na »Graniku«.

KONČNA LIKVIDACIJA. — V začetku aprila 1945 se je začela velika ofenziva Jugoslovanske armade, ki je gnala okupatorja iz dežele.

Ustaška uprava jasenovskega taborišča se je začela pripravljati na beg. Luburić je sklenil, da prej še pobije vse internirance, taborišče in mesto Jasenovac pa spremeni v kup ruševin in pepela.

Pred begom so ustaši hoteli zabrisati sledi svojih zločinov. Zato so ustanovili skupine grobarjev, ki so jim ukazali, naj razkopljejo vse grobove v taborišču in okolici in zberejo trupla ubitih žrtev. Druge skupine so morale postavljati velike grmade. Na dno grmad so dali koks, nanj metali okostja, vse skupaj polili z nafto in zažgali. Tri tedne so gorele grmade, interniranci pa so jih gledali. Ljudje, ki so preživeli zadnje dni Jasenovca, trdijo:

a) da je v tistem času prišlo nekaj transportov internirancev iz Lepoglave, Stare Gradiške in drugih taborišč in zaporov. Ustaši so jih pobili na »Graniku« ali v Gradini;

b) da je bila 20. aprila 1945 likvidirana skupina približno 470 ljudi;

c) da je takrat prišla v Jasenovac skupina Sarajevčanov (okoli 400 ljudi), ki so jih pobili na »Graniku«;

d) da je 21. aprila 1945 ostalo v taborišču še nekaj 760 žensk in deklet, ki so delale na »Ekonomiji« ali v kuhinji. Tistega dne so jih ustaši odpeljali v smrt. Druga povorka teh žensk je šla v smrt s pesmijo na ustih. Pozdravljale so tovariše, se poslavljale od njih z vzkliki: »Vi boste ostali, me gremo v smrt!«

Vse so še istega dne pobili in pometali v Savo ali pa sežgali na grmadi.

e) 21. aprila je med interniranci zavladala panika, tako da se jih je okoli sto iz obupa obesilo v barakah in delavnicah.

Tako je 22. aprila 1945 ostalo v jasenovskem taborišču 1060 ljudi.

Ustaši so jih zaprli v veliko tovarniško stavbo pri »Ciglanu«, zabili z deskami vsa vrata in okna in poslopje zastražili, da ne bi kdo pobegnil.

Ves dan in vso noč so se vsi ustaši ukvarjali s tem, da so poganjali v zrak vse tovarniške zgradbe, delavnice in barake, skladišča. Vse taborišče se je spremenilo v velikansko baklo, v njem so odmevale eksplozije.

V tovarniški zgradbi zaprti ljudje so vedeli, da nanje preži gotova smrt, da bodo ustaši zažgali poslopje in jih pobili. Zato so se odločili, da drugega dne udarijo ven in se golih rok spopadejo z ustaši na življenje in smrt. Za vodjo so izvolili Anteja Bakotika. Vsakdo je odtrgal od vrat ali zida kakšen predmet in 22. aprila 1945 so natanko ob desetih razbili vsa vrata in okna in planili na prosto.

V zadnjem trenutku jih je 460 klonilo. Mnogi med njimi so bili bolni, stari in oslabei ali pa tako šibki, da niso imeli ne sile na poguma za takšen boj.

Okoli 600 ljudi, ki niso izgubili poguma, čeprav so bili telesno šibki in izčrpani zaradi trpljenja v taborišču, pa je v želji po svobodi in po življenju zbralo zadnje moči, napadlo ustaške stražarje, jih nekaj podavilo z golimi rokami, jim odvzelo puške. Drugi so pograbili železne predmete ali opeke in zdrveli so proti vhodnim taboriščnim vratom po poti, ki vodi v Košutarnico. Pri tem so morali priti čez prostor med južnim delom velikega zidu in Savo.

Tam so imeli ustaši veliko bunkerjev, v vsakem izmed njih pa nekaj mitraljezov. Kosili so po beguncih.

Vendar pa so bili presenečeni, ker niso pričakovali, da si jih bodo goloroki interniranci držnili napasti. Zato so pozabili zapreti vzhodna vrata.

Pri teh vratih je prišlo do hudega boja. Mile Ristić je zadaval mitraljeza, ki je branil vhod, mu vzel orožje in začel streljati po ustaših.

60 internirancev je lahko steklo skozi vrata in se rešilo v bližnje gozdove. Drugih 520 je padlo v boju. Tiste pa, ki so ostali v taborišču, so ustaši pobili do zadnjega — okoli 460.

KOLIKO ŽRTEV SO UBIILI V JASENOVCU?

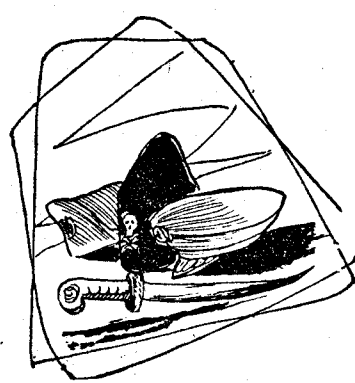
— Preden so ustaši konec aprila 1945 pobegnili iz Jasenovca, so uničili vse material, iz katerega bi bilo mogoče zbrati podatke o številu žrtev, ki so jih pobili v Jasenovcu. Četudi bi bil material ohranjen, bi bilo težko priti do točnega števila, saj so ustaši veliko ljudi pobili, ne da bi jih sploh pripeljali v taborišče, mnogo žrtev pa sploh niso registrirali.

Potemtakem ni mogoče natanko ugotoviti, koliko žrtev je zahteval Jasenovac. Zelo malo je ljudi, ki so bili spuščeni na svobodo, niti sto pa jih ni, ki so se v zadnjem trenutku rešili z begom. Toda po izjavah teh redkih prič, posebno pa po številu izginulih Srbov, Hrvatov, antifašistov in Židov, ki so jih odvedli v internacijo in ki se niso nikdar vrnili domov, je mogoče sklepati, da so v Jasenovcu pobili od 500.000 do 600.000 ljudi, med njimi okoli 20.000 Židov.

Tako so torej ustaši v Jasenovcu na najbolj grozovit način pobili desetino prebivalstva takratne NDH.

(KONČ)

(»LOGORI«, uredil dr. Zdenko Leontal, objavljeno v zborniku »ZA ČOVJEKA«, ki ga je leta 1957 izdal RO Zveze vojaških vojn invalidov Hrvatske.)

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Penasta obveza za prvo pomoč

V Veliki Britaniji imajo penaste sterilizirane obveze, s katerimi je moč v zelo kratkem času obvezati tudi večje in nevarne opekline. Gre za 12,7 mm debelo plast polietilenske peče, ki jo sterilizirajo z gama žarki in nato spravijo v polivinilasto vrečko. Zavoj ostane sterilni tudi po več let.

Penasta obveza je namenjena predvsem za zaščito pacientov med prenosom, na rani pa jo lahko pustijo po 24 ur (največ pa celo do 48 ur) brez nevarnosti, da bi se prilepila na rano. Ko jo snemajo,

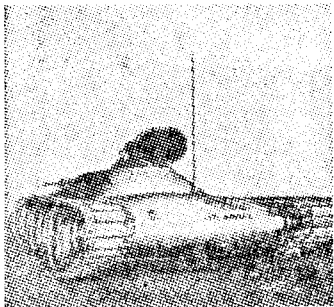
Vojaško zanimivosti

bolnik ne čuti nobenih bolečin. Prednost teh novih obvez je zato tudi v tem, da bolnik ne potrebuje lokalne anestezije in toliko zdravi kot sicer.

Zveza med sateliti in Zemljo

Neko ameriško podjetje je sklenilo pogodbo za 7175 milijonov dolarjev, da bi napravilo devet pomirnih kopenskih postaj za vzdrževanje zveze s sateliti. Vsaka taka postaja ima na posebni priklopi anteno, sprejemnik, oddajnik in razno drugo elektronsko opremo. Za prevoz vsake take postaje zadostuje eno samo transportno letalo C-130 »hercules«. Postaja lahko začne delovati že po dveh urah. Z njo lahko vzpostavijo dvostransko telefonsko in teleprinterko zvezo, izpolnjujejo pa jo tako, da bi jo lahko vključili tudi v že obstoječe linije za zvezo.

NOVI TANKI, ki jih namerava jo proizvajati v ZDA, bodo sestavljeni iz aluminijastih standardnih delov. Trup tanka bodo sestavili iz štirih delov, izmed katerih bo vsak imel svoje namembnost.

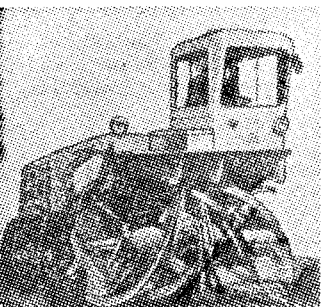
Oblika teh delov je taka, da bo ves tank zaokrožen. Tuji vojaški strokovnjaki menijo, da bodo tanki spričo nove tehnologije precej cenejši.

PRAVE LETEČE TRDNJAVE so ameriški helikopterji »S-66«, ki jih proizvaja tovarna »Sikorski-Aircraft« in ki so namenjeni za varstvo transportnih helikopterjev. Na

spodnji strani helikopterjevega trupa vidimo stolpiče z orožjem, ki strelja zelo hitro in natančno. Poročajo, da to orožje lahko izstreljuje od 300 do 6000 krogel na min. Če pa strelja z najmanjšo hitrostjo (300 streljev na minuto), potem ima municije za 40 minut nepretrganega streljanja.

ANGLEŠKI ROTORNI ČISTILEC ZA SNEG »R-1500« meče sneg nazaj čez kabino, ki je pritrjena nad rotorjem. Rotor s kabino je moč dvigati in spuščati, pa tudi obra-

čati na desno in levo. Stroj ima šestcilindrski motor s 245 konjskimi močmi (v zadnjem delu vozila) in dvanajstcilindrski dieselski motor z 230 konjskimi močmi, ki je namenjen za pogon rotorja. Čistilec ima štirinajst hitrosti in se med čiščenjem snega pomika s hitrostjo od 0,4 do 32 kilometrov na uro. Njegova zmogljivost znaša 1500 ton snega na uro.

Nenavadna obveščevalna zgodba

Pogovor z mrlič

Čeprav smo v osvobojenih Adaševcih šele drugi dan, so se štab brigade, štabi bataljonov in celo pratež morali še trikrat seliti. Kaže, da po vsaki selitvi nekdo prišepne neki nemški bateriji, kam smo se premaknili, ta pa nas potem začne zelo natančno obstreljevati.

»In pravijo, da smo na počitku,« godrnja Mali Sime, kurir v štabu našega bataljona, ki že tretjič prenaša arhiv spet nekam drugam. »Neprestano moram napenjati ušesa in čakati, kdaj ti bo granata priletela pod noge.«

Zares, prav nič prijetno ni bilo. Pobilo nam je že več konj, pa tudi nekaj ranjencev smo imeli. Ne samo to. Neprestano smo oprezovali, celo bolj kot v strelskih jarkih. Vsak hip si pričakoval, da bo granata priletela na dvorišče ali v hišo.

»Kaj bomo pa danes kosili, stric Sime?« so večno lačni borci spraševali brkatega in rdečelicega kuharja.

»Morda fižol s svinjskim mesom,« jim je skrivnostno odgovoril in krivil vrat, ko da prisluškuje.

»Zakaj pa 'morda'?«

»Povsem enostavno. Fižol s svinjskim mesom boste kosili,

če ne bo oni vrag treščil v kotel.«

Borci so preklinjali Nemce, strmeli v nebo in prisluškovali, ko da bi s tem lahko pomagali kuharju in obvarovali svoje kosilo. Prav tedaj pa je zažvižgala granata in treščila na neko dvorišče, naslednja pa na cesto pred bližnjo hišo. Ko pa je bilo zaslišati tretjo, so »hladnokrvni« ugaibali, kam bo padla, »nervozni« pa so stisnili glave še bolj med ramena in napeto prisluškovali.

»Kako so le tečne,« je godrnjal Zarko in se nekam odpravljal.

»Kam pa kam?« ga je povprašal Pluton, ki se od njega ni nikoli ločil.

»Pojdimo v one prve hiše. Opazil sem, da tja ni še nikoli padla nobena granata. Rad bi se mirno naspal,« je Zarko odgovoril in krenil proti tistim hišam. Pridružil se mu je še nekaj drugih borcev.

Seveda, tudi v štabu brigade ni bilo prijetno. Nedvomno pa je najhuje bilo obveščevalnemu oficirju Nedeljku, ki je vsepovsod iskal, opazoval in se sprehajal po vasi, vendar ni našel ničesar sumljivega.

Tretjega dne pa se mu je le nasmehnila sreča.

Vas je bila polna vojaštva in čeprav so decembrski dnevi bili sončni in topli, so kmetje ostajali doma. Čakali so, da se fronta oddalji od vasi in da bo življenje spet steklo, kot je to bilo poprej.

Ko se je Nedeljko tako potikal po vasi, je opazil, kako je iz bližnje hiše prišla heka črna oblečena ženska z molitvenikom v roki in hitro krenila proti pokopališču zunaj vasi. Nedeljko je presenetil pogum te ženske, ki si je upala v tem času obiskovati pokopnike, in ji je instinktivno sledil. Tako sta prišla do vaškega pokopališča. Ženska se je ustavila poleg nekega še svežega groba, pokleknila in začela moliti. Morda bi Nedeljko odšel nazaj v vas, če ne

bi nenadoma opazil, kako je ženska začela s kamnom trkati po kamniti plošči ob grobu. To je Nedeljku bilo sumljivo in se je zato začel previdno bližati. Napel je ušesa in je bil prav zares presenečen, ko je zaslišal ženo šepetanje:

»...v hiši, ki je sto metrov desno od cerkve, pratež pa na Perovem dvorišču zraven velikega vodnjaka. Še kaj potrebuješ?«

Fotografija z vprašajem

Na kartonu, ki je nanj nalepljena ta fotografija, je zapisano: »Borba pri Črnomlju 15. aprila 1943«. Podatek je preveč pomanjkljiv, da bi zaradi njega lahko prišli fotografijo med dokumentirane. Datum 15. april 1943 ali vsaj okoli tega dne bi utegnili ustrezati, saj lahko vidimo, da imajo partizani na glavah triglavke, kakršne so nosili v tistih časih. Tudi obleke so še pisane in značilne za razdobje 1942-1943 do italijanske kapitulacije. Prav tako je orožje samo mavzerice, mitraljez pa je »švarcloz«, torej iz časa, ko so partizani imeli večino orožja iz zapuščine bivše jugoslovanske vojske. — Kdo bi vedel kaj več pojasniti, kdaj in kje je slika nastala, kdo so tovariši na sliki in iz katere enote?

RAKETNI IZSTRELKI SKOZI STOLETJA

Mnogi nepoučeni ljudje so prepričani, da je raketni izstreljek dosežek zadnjih dveh ali treh desetletij. To je zmotno, kajti raketne izstrelke, čeprav zelo preproste, so uporabljali že pred tisoč in več leti.

imela obliko železne puščice. To orožje so začeli v sedmem stoletju uvajati tudi v Evropi. Sicer pa so že stari Grki imeli na notranji strani ščitov lahke cevi, napolnjene s posebno snovjo, in ščiti so zleteli v zrak, če so to snov vžgali. Izstrelki, ki so jih imenovali »leteči ogenj« ali »krilasti ogenj«, so spadali med načine metanja tako imenovanega »grškega ognja«.

Dve stoletji kasneje so to orožje prevzeli tudi Arabci, ki so ga uporabljali prav tako kot Bizantinci. Ni znano, kdaj je to orožje prodrlo v Evropo, čeprav zanesljivo vemo, da so ga Italijani imeli že 1379. leta. Tega leta so namreč Padovčani s takimi izstrelki zažgali mestce Mestre. Vemo pa tudi to, da so 1381. leta Bolonjčani imeli že precejšnjo zalogo tega orožja — nabojev z železnimi ostmi. To orožje so že poznali pod imenom »raketa« (v italijanskih spisih »rochetus« ali »rochetta«, po angleško pa »rocket«). Iz raznih drugih dokumentov je moč videti, da so v začetku 15. stoletja uporabljali to orožje tudi v Franciji, to pa pod imenom »izstrelki za metanje ognja«. Namenjeni so bili predvsem za zažiganje obleganih mest, toda uporabljali so jih tudi na bojnem polju, da bi z njimi plašili nasprotnikove konje.

Čeprav so v Evropi raketne izstrelke — spričo njihove nezanesljivosti — opustili, so jih na Kitajskem in v Indiji še na-

dalje uporabljali. Prav zato je William Congreve, po obleganju indijskega mesta Seringapatam 1799. leta in po uspehih, ki so jih bile dosegle enote misorskega sultana Tippoo Sahiba, predlagal, naj bi raketne izstrelke znova uvedli tudi v Evropi.

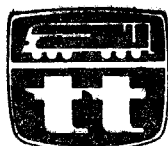
In zares, v Angliji so se spet

ogreli za to orožje in ga začeli preizkušati v arzenalu Woolwichu. Prvič pa so ga uporabili 1806. leta proti francoskemu ladjevju v Boulognu, vendar le z neznatnim uspehom. Boljše rezultate je to orožje dalo naslednjega leta pred Kopenhagmom. Prav to je spodbudilo razne

konstruktorje, da so se še z večjo vneto lotili izpopolnjevanja tega orožja, tako da so ga kmalu že vse večje države imele precej na zalogi. Da pa se raketno orožje vse do današnjih dni ni moglo bolj uveljaviti, je pripisati predvsem topništvu, ki je v primerjavi z raketami streljalo natančneje in dlje.

Stoletno tekmovanje med raketami in topovi pa se je v zadnjih letih končalo z zmago raket ne le zato, ker po uvedbi novih vrst goriv raketne lahko lete več tisoč kilometrov daleč, temveč predvsem zato, ker so raketne najustrežnejše prenosno sredstvo za najbolj uničujoče orožje, kar ga pozna zgodovina — jedrsko orožje.

(Slika:) Raketni izstreljek iz 19. stoletja

Turistično transportni biro JŽ

Ljubljana, Titova 32
telefon: 311-851 ali 311-852

Ob prazniku »DNEVA REPUBLIKE« vas vabimo na skupinska potovanja:

- 7-dnevno potovanje z vlakom v PARIZ in MÜNCHEN. V Parizu krožna avtobusna vožnja in ogled znamenitosti — mesta. Obisk LOUVRA in VERSAILLES.
- 6-dnevno potovanje z vlakom v RIM in NEAPELJ. V Rimu krožna avtobusna vožnja in enodnevni izlet z vlakom v Neapelj. Po želji ogled POMPEJEV ali obisk otoka CAPRI.

Prijave samo do 25. X. 1966. Zahtevajte prospekte!

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Sam v gorečem letalu

Kanadski poročnik Georg Patrick pripoveduje, kako se je med drugo svetovno vojno rešil iz gorečega letala

Po poročilu kanadskih letalskih sil se imam za svoje življenje zahvaliti je čudežu. Se čudeži še dogajajo? Na to vprašanje boste sami odgovorili, potem ko boste prebrali mojo zgodbo. Čeprav se je to zgodilo že pred dvaindvajsetimi leti, se vselej, ko se na to spomnim, čudim, kako je mogoče, da sem še živ.

Vraževeren nisem bil niti jaz niti mojih šest tovarišev, ki so tisto junijsko noč 1944. leta leteli skupno z menoj na bombniku tipa »Lancaster«. Še preden smo se dvignili z baze 419 v Angliji z nalogo, da samo šest dni po izkrcanju na normandijski obali bombardiramo železniška križišča v Franciji, mi je nenadoma prišlo na um, da bo to naš trinajsti polet in da bomo krenili na pot opolnoči 13. junija. Seveda, to je neumnost in naključje, toda v takih trenutkih se človek na vse spomni in se mu vse zdi zelo pomembno.

Nekaj minut kasneje smo se že vključili v formacijo 200 bombnikov, ki so v valovih napadali nemške prometne žile po Franciji. Bil sem v kupoli v repu bombnika in sem z drugimi lahko vzdrževal zvezo le prek interфона. Poveljnik bombnika je vedel, kaj je dolgočasje, in je zato prek interфона dajal razna obvestila. »Vreme je še kar mirno. Nebo je čisto. Se kakih 80 minut do cilja...«

Novinec v naši posadki je bil pravzaprav le narednik Minarski, moj dober prijatelj. Ta je letal z nami šele štiri mesece. Star je bil 27 let, sicer pa Poljak, ki se je takoj po propadu Poljske pridružil zaveznikom in bil v RAF od 1941. leta, nato pa je prišel v kanadsko letalstvo. Čeprav je Andi Minarski bil zelo pogumen, le ni mogel prenašati samote v kupoli v zadnjem delu letala. »Tam je človek povsem odrezan od vsega sveta in sploh ne ve, kaj se dogaja.«

NAPAD

Brž ko smo preleteli morsko ozino, sem okrog letala že lahko opazil bele gobe. Obvestil sem vodjo letala, da nas obstreljujejo. Kmalu so nas zasuli z vseh strani s gostim ognjem in naš kapetan se je z letalom spretno spustil povsem nizko, tako da smo spet bili v temi. Je to pomenilo, da smo na varnem, ali pa se bo za nas prava nevarnost začela šele potem, ko bomo imeli opravka z nemškimi lovci?

Znova smo se dvignili na višino 3000 metrov. Ko pa smo se približali cilju, bi se morali spustiti za dva tisoč metrov niže, da bi bombe padale natančneje. Prav tedaj, ko smo se začeli spuščati, nas je kapetan obvestil, da je pred nami neki nemški lovec JU-88. Le nekaj hipov kasneje sem pod letalom opazil novo sovražnikovo letalo in to nemudoma sporočil kapetanu.

Sprožil sem oba mitraljeza v želji, da moji rafali presekaajo beli trebuh nemškega lovca, ki je švignil mimo našega letala. Prav tedaj pa so tri hude eksplozije pošteno stresle naš bombnik. Dva motorja sta takoj prenehala delovati in vžgal se je bencin. Kašljati pa je začel tudi tretji motor.

Letalo je naglo padalo. Čakal sem na kak ukaz po interfonu, toda zaman. Pač pa se je v moji kupoli posvetila rdeča lučka, kar je pomenilo, naj čimprej izskočim. Pogledal sem na uro. Bilo je petnajst minut čez polnoč.

Kapetan si je prizadeval, da z letalom čim dlje vztraja v vodnjavrnem položaju in tako omogoči posadki, da izskoči. To so storili vsi, zadnji pa je izskočil tudi kapetan v prepričanju, da v letalu ni nikogar več. Ni pa vedel, da sva v gorečem letalu, komaj kakih 250 metrov nad zemljo, ostala še midva z Andijem.

Da bi lahko izskočil, bi moral najprej priti iz kupole in vzeti svoje padalo. Pritiskal sem na hidravlično zavoro, toda vrat nikakor nisem mogel odpreti. Zavora se je pokvarila. Medtem je plamen začel oblizovati tudi že mojo kabino.

»Ne smeš izgubiti glave. Še se lahko rešiš.« Govoril sem

glasno, da bi sam sebe opogumil, toda globoko v srcu sem bil prepričan, da mi ni več rešitve. Naposled mi je le nekako uspelo, da sem nekoliko odprnil vrata v spodnjem delu kupole in z roko segel navzdol. S prsti sem otipal svoje padalo. To pa je bilo tudi vse: niti nisem mogel potegniti padala v kabino, niti se nisem mogel izvleči iz nje.

Popolnoma sem že obupal, ko sem nenadoma uzrl Andija. Tudi on je imel težave, preden se je rešil iz zgornje kupole v srednjem delu letala. Počasi je lezel proti repu, da bi tam iz-

skočil. Od mene je bil le kakih pet metrov daleč. V hipu, ko se je pripravljal na odskok, je v ogledalu zagledal mene in videl, da si ne morem pomagati.

Ni izkoristil poslednje priložnosti, da ostane živ, temveč mi je takoj prihitel na pomoč. Ker se je letalo močno majalo, je Andi, umazan od olja in črn od dima, plezal po vseh štirih. Ko se mi je približal, je njegova obleka že gorela. Mahal sem mu z rokami, naj se reši, dokler se še more, kajti meni itak ne more pomagati.

Andi se je delal, kot da ne vidi mojih znakov in ne sliši,

kaj mu govorim. Ne da bi kaj mislil na svoj brezupni položaj, je zgrabil gasilsko sekiro in začel z njo razbijati po moji kupoli. Vrata pa dolgo niso hotela popustiti. V obupu jih je začel z golimi rokami trgati, dokler ni bil ves krvav. Že takrat je bil — zlasti v spodnjem delu — živa bakla. Ko sem ga videl takega, sem ga spet milo prosil, naj me pusti in se rešuje, dokler ima vsaj še malo upanja.

Naposled je tudi on uvidel, da zame ne more ničesar več storiti. Ko mi je dal z roko znak, da me zapušča, sem na njegovem obrazu lahko razbral, kako ga je sram, da mora to storiti. Ko je prišel do odprtine, je zastal, se obrnil proti meni in me pozdravil s predpisanim vojaškim pozdravom, kot pozdravljajo mrtve tovariše. Nato se je spet obrnil in izginil v temno noč.

IN Vendar ŽIV!

Tako sem ostal čisto sam v gorečem letalu, ki bo vsak hip treščilo na tla. V letalu je bilo pet ton razstreliva in zato sem vedel, da mi ni rešitve. Čeprav bi po kakem srečnem naključju ostal živ, ko bo letalo padlo na tla, me bo takoj nato nedvomno razrgala eksplozija bomb.

Imel sem občutek, da se je čas ustavil. Vse drugo je bilo končano v hipu. Preden je letalo treščilo na tla, je z enim svojim krilom zadelo ob neko gosto drevo, tako da je trup letala ostro zavil okrog drevesa, nato pa šele udaril ob tla. To je omehčalo udar, hkrati pa se je odprla kupola, v kateri sem bil ujet.

Se danes ne razumem, kako se je kupola odprla in kako me je zračna struja potisnila iz nje. Ko sem se ovedel, sem zaslišal dve močni eksploziji. Sele tedaj mi je postalo jasno, da sem živ.

Počasi in z največjim strahom sem skušal premakniti nogi in roki. Nobene bolečine nisem čutil. Torej nisem poškodovan! Sedel sem in se otipal. Je to mogoče? Nisem mogel verjeti. Nobene odrgnine ni bilo na meni. Zdela se mi je, ko da me je neka močna roka potegnila iz kupole in me polahko spustila na zemljo. Bila je zame prava sreča, da sta izmed dvajsetih bomb, kolikor jih je bilo v letalu, eksplodirali le dve.

Vedel sem, da sem padel na okupirano ozemlje in da lahko vsak hip pride kdo mimo. Odstranil sem se od gorečega letala in se v bližini skrival vso noč in še naslednjega dne. Drugo noč sem našel nekakega kmeta, ki me je lepo sprejel in me povezal z odporničkim gibanjem. Po enajstih tednih skrivanja so me osvobodile angleške enote.

Ko sem se septembra vrnil v Anglijo, sem zvedel tudi za usodo mojih tovarišev. Dva izmed njih so Nemci ujeli, trije pa so se vrnil v Anglijo prek zvez odporničskega gibanja. Andi je sicer izskočil, vendar nepozno: spremenil se je v živo baklo in kmalu nato umrl v strašnih bolečinah. Imel sem občutek, da sem tudi jaz kriv za njegovo smrt: če me ne bi skušal rešiti, bi nedvomno ostal živ.

Andija so odlikovali z Viktorijinim križem za »nesebično hrabrost, ko je skušal iz letala rešiti svojega tovariša, čeprav je dobro vedel, da pri tem tvega tudi svoje življenje«. Njegova slika visi v Narodni galeriji v Ottawi, po njem pa se imenuje tudi neka letalska šola.

Smrt okrožnega sekretarja

2

Včasih pa sem dobila občutek, da pa je le preveč predrzen, saj se je čestokrat vse preveč izpostavljaval nevarnostim. Pečnik pa ni mislil na nevarnosti, mislil je na partijo, na njene člane, na vse zavedne ljudi v dolini. Hotel je organizirati čim več javk, odborov OF in zato je bil neprenehoma na nogah.

Spominjam se, bilo je prve dni novembra enainštiridesetega, kako je prišel k meni in me poprosil, naj stopim na pokopališče, kjer počiva njegov otrok, in tam prižgem svečo. Rad je imel vse svoje domače, ni mogel pozabiti niti na tistega svojega otroka, ki je ležal na prebolskem pokopališču. Sla sem. Bilo je že kar precej snega, vendar me to ni motilo, da ne bi uslišala te tihe Pečnikove želje. Vem, da so me na pokopališču srečali ljudje in da so se nekateri spraševali, kaj iščem na grobu otroka, katerega oče je v nenehni nevarnosti, ki ga hočejo Nemci in domači vohiljači izbežati v past. Sveča je odbrlela, dokler se ni plamen udušil v mrzli snežni odeji. Potem sem odhitela v Orlovo vas, h Kronovskovim. Tam je bila javka, tam smo se zbirali prvi člani odbora OF. Tja je redno zahajal tudi Pečnik. Tudi tokrat je prišel in se mi tiho zahvalil; bil je nenavadno ganjen in mi vsi smo čutili to bolečino.

Zalka KROFLIČ, ki je bila v tistem času delavka, doma pa prav tako v Kaplji vasi, pravi, da je Pečnik k njim prav rad zahajal, pa da je bil vedno tako preprost. Z njim je bil zmeraj tudi Lapajne, prav tako znan aktivist in prvi partizan. Za nekaj trenutkov sta posedela v hiši, se najedla in ogrela, vmes pa je Tone pripovedoval novice in dajal napovedi ter nas bodril, da bo sicer hudo, toda zmagali bomo. In v njegovih očeh je bil vedno tak ogenj, nekaj prepričevalnega je bilo čutiti iz njih. Potem sta šla na marof in tam prenočila. Enkrat pa me je Pečnik poslal v Griže, rekoč, naj tja in tja, na javko pač, odnesem letake, ki so govorili o velikem boju slovenskega ljudstva. In res: tajne lističe sem skrbno zavila okoli pasu, pa okoli meč, takrat smo dekleta nosile škornje. Potem se odpravim na pot. V Grižah pa me ustavi nemška policija. Kaj sedaj? Spomnila sem se Pečnikovih besed: delaj s pametjo! Niti ne vem več, kako sem se obnašala, vem le to, da Nemci kljub preiskavi niso našli ničesar. Oddala sem, kar sem oddati morala, dobila drugo pošto in jo varno prenesla v Kapljo vas. In Pečnik mi je rekel: Zalka, poceni si jo odnesla. Da, po večerih smo se zbirali pri Škofšču, tam je bila izbica, v kateri smo se počutili varni. Tja sta prišla tudi Pečnik in Lapajne. Pečnik je govoril, razlagal, mi pa smo poslušali. Zdi se mi, da je bila pri Škofšču prava politična šola.

— Potem pa se je zgodilo tisto strašno dejanje, nadaljuje Pavla POTOČNIK. Spet smo bili pri Kronovški v Orli vasi. Prišel je tudi Pečnik in z njim Lapajne. Tu so večkrat prespali terenci, ki so prenašali pošto ali pa so se borili kot partizani. Tokrat je bil Tone nekam posebno zgovoren. Dejal je, da bo odšel na Breg pri Polzeli in da mu tam neki čevljar dela nove čevlje. Novi čevlji! To je zanj toliko pomenilo, saj je bil vse dni na nogah in zima je kar krepko pritisnila. Branili smo mu, naj se nikar tja ne podaja, da je tisti čevljar malce sumljive vrednosti. On, naš Pečnik, pa se je zanašal na moč prepričevanja in da bo tudi na Bregu ustanovil tak odbor OF. Vsak človek da je dragocen, če ga pridobi za delo, za našo stvar. In ko je odhajal, se je najmanj dvakrat vrnil v hišo in kar naprej nekaj naročal ter dajal direktive. Pa vsem je stisnil roko in kar čutim v tem stisku Kajuhove besede:

— Zakaj ne nosite v dlaneh svojih src, ljudje? Zakaj vam niso vpisane v oči vaše misli in želje? Kajti prav v teh dneh, ko je vsaka slutnja greh, ko si vsak želi uteh in skriva vsak po svojih se poteh, prav v teh, prav v teh usodnih dneh bi morali nositi vsi srca v dlaneh...

Odšel je naš okrožni sekretar in prijatelj Lapajne z njim. Ošla sta in padla v smrt. Stirinajstega novembra 1941 okoli šeste ure zvečer so na Bregu pri Polzeli odjeknili strelji. Pri Kronovskovih so se združili. Slutnja je postala gola resnica. Življenje sta darovala dva partizana. Pavla je prižgala v sobici svečko. Tja je prihitela še Zalka, prišli so še drugi in solze so lile iz nemih oči. Dva hrabra aktivista, oba prvoborca, Marjan Rot in Ivan Šlander sta pohitela s svečami in šopkom rož v mrtvašnico na Polzeli in oba ob kruti resnici obnemela.

— Padel je okrožni sekretar za Savinjsko dolino Tone Pečnik in z njim spremljevalec Lapajne. Bodita slavljeni na oltarju domovine!

Nemško poročilo o njuni smrti pa se glasi:

Komandantu Rednostne policije Alpenland

Borba na Bregu pri Polzeli

Dne 14. XI. 1941 okoli 17. ure je javila neka ženska vojaštvu na Polzeli, da se nahajajo banditi na Bregu v hiši številka 37. Ob 17. uri in 10 minut je bilo sporočilo oddano žandarmerijski postaji Braslovče. Stražmojster Niggers in dva pomožna žandarja so bili v službi, ostali pa so bili na terenu. Zato je žandarmerijski stražmojster Niggers zaprosil za pojačanje vojaštva. Ob 17. uri 15 minut se je Niggers pripeljal z motorjem na Polzelo, kjer mu je vojaška komanda dodala pet vojakov. Zasedovanje banditov se je takoj pričelo. Ob 17. uri 55 minut je Niggers obkolil hišo s 4 vojaki, sam in stražmojster Haupt pa sta stopila v hišo. V tem trenutku sta padla dva strela. Niggers je bil hudo ranjen v prsi, Haupt pa ni bil zadet. Oba sta takoj skočila v kritje. V tem trenutku sta planila oba bandita na prosto. Nastala je kratka borba, v kateri sta bila oba bandita ustreljena. To sta bila Strnad iz Migojnic in Hartner iz Zalca. Stanovalcu hiše so bili aretirani. Žandarmerijskemu stražmojstru Niggersu se je takoj nudila prva pomoč, ob 18. uri 15 minut pa je ranam podlegel.

Mechler, stotnik Varnostne policije

Spomeničar Albin Vipotnik-Strgar pripoveduje o izdaji na Bregu pri Polzeli naslednje: »Tega dne sta padla po izdaji Anton Pečnik in Franc Lapajne, oba stara in predana borca, znana že iz bivše Jugoslavije. Anton Pečnik je bil v tem času sekretar okrožnega komiteja za Savinjsko dolino. Trudil se je, da organizira čim več odborov OF na tem terenu. Tako je sklical tudi sestanek na Bregu. Nemci so po izdaji obkolili hišo. Pečnik je na umiku ustrelil žandarja Niggersa. Z Lapajnetom sta se umikala preko struge. Nemški vojaki niso hoteli streljati za njima. Ko je videl vodja, da vojaki ne streljajo za njima, je sam pograbil puško in oba ustrelil. Možno je, da sta imela kot aktivista ponarejene dokumente, vendar je popolnoma točno, da sta ta dan na Bregu padla sekretar okrožnega komiteja za Savinjsko dolino Anton Pečnik in Franc Lapajne.«

In znova iz dalje Kajuhove besede vro:

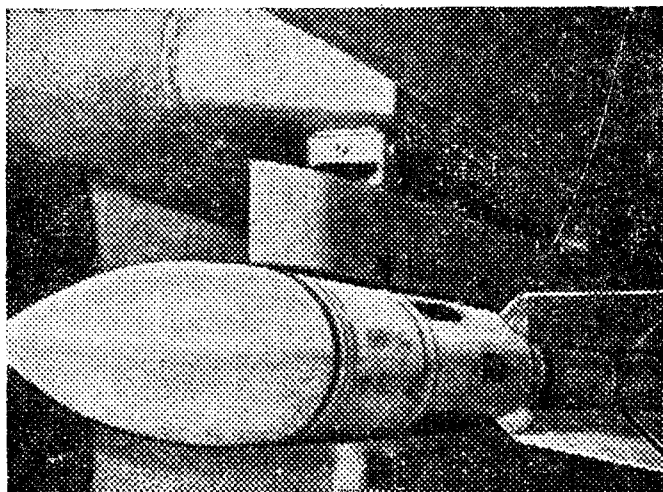
— V solzah navdušenja, tovariš, glavo skloni, pred silnimi mrličmi se pokloni, pred silnimi, pred padlimi titani, ki v njih bilo je, kar se v nas budi, ki v smrt so za življenje šli, preverjeni, da ni nazaj poti.

Še gledam drobno pred menoj postavo. To je žena pokojnega moža, Antona Pečnika, v prvih dneh vstaje okrožnega sekretarja za Savinjsko dolino. Kdo je bil, ki mu je bilo dano tako tovariško osvajati ljudi, člane Partije in svobodnjake? Ivanka PEČNIKOVA odgovarja:

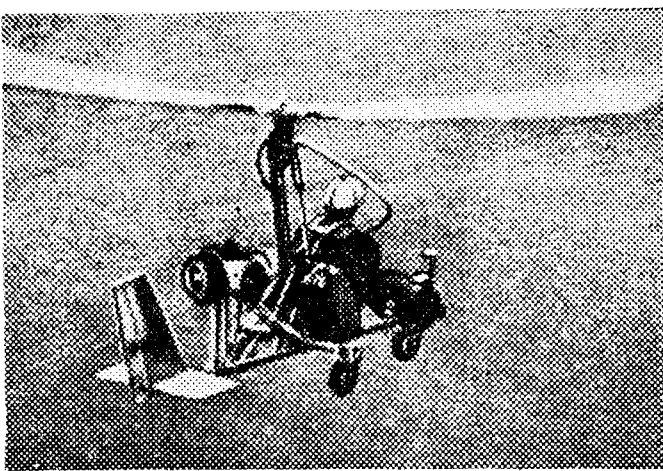
NADALJEVANJE

ZAŠČITNO OPREMO morajo imeti na sebi ameriški vojaki, ki se urijo v streljanju. To pa zato, ker streljajo v tako tarčo, ki jih začne nazaj obstreljevati, če je ne zadenejo v dveh sekundah. Kroglice, s katerimi strelja tarča, niso smrtonosne, so pa dovolj močne, da povzročajo bolečine.

»PHENIX« je nova ameriška raketa tipa »zrak-zrak«, z njo pa bodo oborožili letala F-111 B.

ENOSEDEŽNI HELIKOPTER, ki ga vidimo na sliki, je izdelek neke bremenske tovarne, odlikuje pa se po enostavnosti. Prvi poizkusi so bili uspešni in zato se bodo sedaj lotili še izdelave trisedežnega helikopterja.

PODJETJE

»ŽIMA«

Fužine 21, p. p. 599

LJUBLJANA — FUŽINE

PROIZVAJA:

- vseh vrst tapetniško žimo,
- prvovrstne zidarske in pleskarske čopiče iz žime in žice,
- ter sortirano ščetino, ki jo tudi izvaža

Alžirija je začrtala prve brazde

Alžirija posebej mlado, revolucionarno Afriko. Mlada je, saj je postala neodvisna šele leta 1962. Revolucionarna je, za svoje priznanje se je morala krvavo boriti. Indija je dobila samostojnost brez prelivanja krvi. Irski, Izrael, Alžirija so dale zelo velik davok, borba je bila dolga in krvava.

Leta 1830 so zasedli deželo Francozi. Štiri generacije pozneje, leta 1945 je začela oborožena borba alžirskega ljudstva. Osem let nato so se morali Francozi poslovi. Od 1.200.000 jih je ostalo le 100.000. Bili so le epizoda v zgodovini Alžirije.

Šli so Francozi — na dan Bastilje so prirejali velike parade v Alžiru. Legionarji so bili vedno glavna zanimivost. Nastopali so meharisti, zuavi, para (padaletci), bradatci veterani vojne v Indokini. To je bila parada francoske moči pa tudi starih vojaških uniform.

Takrat je imel Alžir še dve suši: francosko in arabsko. Zeleza zavesa med evropskim in arabskim delom mesta je zdaj izginila.

Izginele so ulične plošče z napisi francoskih generalov, admiralov, vojskovodij. Ulica Michelet je postala Sali Murad Didus — Didus je bil eden največjih herojev alžirske gverile. Veliki pisatelj Victor Hugo, Honoré de Balzac, Emile Zola so se ohranili »svoje« ulice.

Alžirija se arabizira, vrača se k svojim tradicijam. V zgodovini je bila moč med arabskim in krščanskim svetom, zdaj je moč med Evropo in Afriko.

Kadar govorimo o revolucionarni Afriki, pomislimo najprej na Egipt, nato na Alžirijo. Kaj so vse pričakovali od te države. Veliko se je uresničilo, veliko pa je bilo tudi iluzij. Brez iluzij ni življenja.

Inspirirala je borbo afriških črncev v portugalskih kolonijah. Alžirija je pokazala, da je duh močnejši od orožja. Seveda tega ne smemo vzeti dobesedno. Francozom je že skoro uspešno zadušiti osvobodilno borbo, od 35.000 gverilcev jih je nazadnje ostalo le 3500. Vendar Francozi niso mogli več zavlačevati. Proti njim je bila vsa Alžirija, vse prebivalstvo. Vojaško bi lahko še kontrolirali Alžirijo, politično so izgubili vse karte.

Tudi Angleži bi lahko ostali še v Indiji, vendar so se morali umakniti. Šli so po 350 letih.

Politični obzorik

Na razvalinah stare kolonialne Alžirije nastaja nova država. Ni treba posebej poudarjati, da je bil njen start zelo težak. Vse je bilo uničeno, stotisoči so izgubili streho, sto in stotisoči so dali svoje življenje. Morali so začeti vse znova.

Lahko bi narisali rožnato sliko Alžirije, vendar bi lagali. Stvarnost je zelo težka, ne smemo si zapirati oči, rojstvo države je vedno zelo težak porod. Tega menda še ni treba dokazovati, le malo pogledimo krog sebe.

Alžirija je revna bogata dežela. Revna je. Zdaj, štiri leta po proglasitvi neodvisnosti, imajo kar milijon brezposelnih, milijon pa jih dela v Franciji, Zahodni Nemčiji in drugih deželah evropskega Zahoda.

Bogata je. V Sahari je pred leti privrela na dan nafta. Lani so navrtali 26 milijonov ton nafte, Menijo, da je bodo letos dobili 32 milijonov ton.

Pod vročim peskom pa ni le nafta, je tudi plin. Alžirija je preprežena z naftovodi in plinovodi. Na obali Sredozemlja je tudi rafinerija nafte.

Na zahodu dežele, že na maroški meji, je železo. Na robu Sahare je mangan. Na meji Tunizije so fosfati.

Milijon Francozov je po letu 1962 zapustilo Alžirijo. Vsi koloni so odšli. Alžirski kmet je dobil zemljo nazaj. Zemlja pripada tistemu, ki jo obdeluje. V normalnih časih Alžirija izvažajo žito. Letos ga bo morala zelo veliko uvoziti, letina je bila katastrofalna, že dolgo ne pamtno tako slabe. To bo nov pritisk na devize, potrebno bodo nove omejitve.

Dediščina, ki jo je dobila Alžirija, je bila močno obremenjena. Ni bilo kadrov, šol, še danes je v Alžiriji zelo veliko francoskih učiteljev in profesorjev. Učbeniki so še francoski, arabsčina se le polagoma uveljavlja. Mnogi še vedno raje govorijo francosko. To je posledica 130 let francoske uprave.

Občudujemo elan in vztrajnost, s katero so se lotili Alžirci obnove svoje dežele. Druge države v Afriki so imele boljši start. Alžirija je izgubila v osemletni vojni s Francozi milijon ljudi. Požgane vasi bodo še dolgo pričale o strahotah vojne, o krvavih bojih za neodvisno Alžirijo.

Te dni se muči v Jugoslaviji predsednik revolucionarnega sveta Alžirije Huari Bumediene. Pokazali smo mu tudi našo Slovenijo, naše morje, naše naravne lepote.

Prijateljstvo, ki se je skovalo v bojih za osvoboditev, je bilo znova potrjeno. Spet smo si stisnili roke, evocirali smo partizanske čase. Imeli smo skupno usodo, vsi se bomo še dolgo spominjali težkih dni, čeprav so za nami.

Naša pota so različna, naši ideali pa so skupni. Zdaj mislimo vsi na lepšo prihodnost.

M. O.

V Braziliji še enkrat vojska

Kadar pogledamo na sceno Latinske Amerike, nas vedno zajame pesimizem. Kaj — ali je mogoče? Danes, 150 let po osvoboditvi zelenega kontinenta, še vedno teče kri, udari in protitudari so na dnevnem redu, volitve so navadna komedija, v večini držav imajo generali prvo besedo. Vojska, cerkev in oligarhija (bogataši) režejo kruh večini.

Generali so na oblasti v Argentini, v Boliviji, v Paragvaju in še v vrsti drugih držav. Zdaj je postal maršal Costa e Silva novi predsednik Brazilije. Tudi njegov prednik Castelo Branco je bil general.

Dolga je vrsta brazilskih predsednikov od leta 1930 sem. Vsi so bili na oblasti le nekaj let. »Golpe« je tista beseda, ki jo v Latinski Ameriki tako često izgovarjajo. Generali organizirajo državni udar, vojski marširajo, generali pobegejo v tujino. V predsedniški palači pride nov človek. Vlada odstopi, vendar pa problemi ostanejo.

To je bilo še posebno očitno v Argentini. General Onganía je letos prevzel oblast, mislil je, da bo postal v nekaj dneh gospodar situacije. Danes je slika prav tako nejasna, kot je bila ob prevzemu oblasti.

Novi predsednik Brazilije Costa e Silva je »gaucho« z agrarnega juga. Še pred volitvami je zagotavljal, da je njegova želja, da bi postal »predsednik integralnega mira«. Doživel je hladen sprejem. Študenti so bili prvi, ki so protestirali proti novemu predsedniku. Tako je bilo tudi v sosednji Argentini.

Opozicija je bojkotirala volitve. Costa e Silva je bil še vnaprej določen za predsedniškega kandidata. Bil je edini kandidat. Kongres — ta združuje senat in parlament — ni imel nobene izbire. Kot v tistih državah Latinske Amerike, je tudi tu vojska država v državi.

Vojska je leta 1954 strmoglavila Vargaso. Leta 1961 je zrušila tudi režim Quadrosa. Ta je bil na oblasti samo deset mesecev, namesto pet let. Nato je prišel Joao Goulart. V predsedniški palači je bil tri leta. Zamenjal ga je general Castelo Branco.

Veliki 85-milijonski narod še ni našel notranjega ravnotežja. In vendar, koliko bi lahko prispeval k utrditvi miru na ameriški celini. Brazilska scena se spreminja skokovito. To je pač dediščina, ki so jo podedovali od španskih in portugalskih gospodarjev. Kadar mislimo na Latinsko Ameriko, pomislimo na burbonsko Španijo, na stare portugalske vladarje.

Tako malo razveseljivih vesti prihaja z zelenega kontinenta. In vendar je še vrsta držav, ki so premagale te težave. Kdaj bo med njimi tudi Brazilija — največja država južne poloble?

m. o.

Letošnji knjižni sejem v Frankfurtu

Letošnji mednarodni knjižni sejem v Frankfurtu je bil bogata paša za zvedave oči obiskovalcev, paša zlasti za tiste, ki so se po šestih ali sedmih razstaviščnih prostorih le sprehajali in od daleč opazovali stotisoče živopisnih ovitkov v vseh barvnih odtenkih in kombinacijah. A še takšni obiskovalci so se trudili, preden so se znašli na izhodu. Poznavalci, ki so sejem opazovali iz poklicnih pobud, so si za ogled razstavljenih knjig morali vzeti najmanj tri dni in še tedaj so se mogli nekoliko bolj posvetiti le enemu samemu področju. Eno takih področij, ki je bilo nedvomno zastopano z največjim številom naslovov, je bila mladinska književnost, razstavljena v dvorani, ki jo površini presegajo razstavne prostore Gospodarskega razstavišča v Ljubljani. Znanstveniki, kemiki, fiziki, matematiki in podobni so se predvsem ustavljali v oddelku za tehnično in znanstveno književnost, ob naslovih, ki povprečnemu občanu tega sveta komaj vzbujajo ali pa tudi ne vzbujajo nobene asociacije. Specializacija posameznih znanstvenih panog je dosegla že takšno stopnjo, da se cele znanstvene institucije ukvarjajo s problemi, ki so težko dostopni celo strokovnjakom iste panoge. Takemu stanju seveda ustreza strogo specializirana strokovna književnost.

Ne samo ljubitelji, temveč tudi strokovnjaki se so ustavljali ob bogati izbiri umetniških reprodukcij, zlasti tistih, ki nastajajo z uporabo novih tehnik. Te omogočajo na primer razmnoževanje oljnatih slik vsaj vizualno adekvatno originalu ali barvno popolnoma adekvatno prenosu steklenih mozaičnih površin na brozbarne plozge, fotije ... Za tiste jugoslovanske založniške delavce, ki so dosti videli le beograjski knjižni sejem, so bili še posebno privlačni razstavni panoji dežel in jezikovnih področij, ki dosti

pri nas še niso razstavljali. Tako na primer japonske in kitajske knjige, lico opremljene in izdelane, na pogled kar ingransko dekorativne. S podobnim okusom se lahko izkazuje tudi nekatero arabske knjige. Glavna rivala v proizvodnji in porabi knjig, ki običajno tekmujejo na beograjskih sejmin — Sovjetska zveza in ZDA, sta v Frankfurtu nastopila dokaj skromno. Ne eden ne drugi se po nacionalnih razstavah nista mogla kosati na primer s Španijo, ki je to por nastopila v vsem svojem založniškem sijaju. Nase zveze s Španijo so seveda zelo omejene, zato so temu podobne tudi prestave o tej deželi. Kolikor je mogoče sklepau po knjigah, je špansko založništvo predstavilo celo tehnično in humanistično književnost, kultura, ki zajema znaten del zemeljske površine, ilustrativne je že po datek, da v Španiji izdajajo in tiskajo knjige za 22 latinskoameriških držav in da to ogromno tržišče kljub svoji relativni zaostalosti konzumira naklade, o katerih naši založniki ne morejo imeti prave predstave.

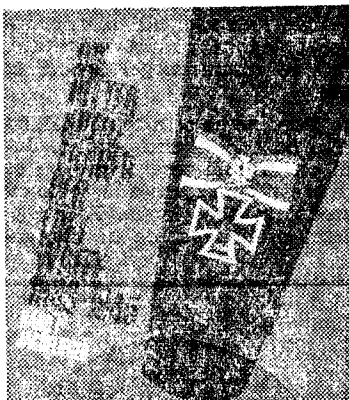
Knjiga ni nikjer po svetu le poročilo, blago, ki bi želela izkustveno in množično serijske proizvodnje in bila odvisna le od velikosti svojega tržišča. Celotako majhni narodi kot so Skandinavci, so razvili celotno knjižno kulturo. Kljub temu da so njihove založbe vse v privatnih rokah, so obveznosti do nacionalne kulture pri njihovem delu dobro vidne. Celotako dežele s tako visokim splošnim in osebnim standardom, kot je Amerika, dajejo letno na desetine milijonov dolarjev za založništvo. Kar seveda na to panogo deluje nekaj spodbudno.

ZANIMIVOSTI VOJNE LITERATURE

Književnost, ki obravnava sodobno zgodovino, čas med obema vojnama, drugo svetovno vojno in dogodke po njej, je bogato zastopana zlasti v evropskih založbah. Posebno pozornost ji posvečajo države, ki so same bile žrtev fašistične agresije kot na primer Sovjetska zveza, Poljska, ČSSR itd., ali na primer države z močnim delavskim gibanjem kot je Italija. Vojna literatura je tako rekoč postala posebna zvrst književnosti in vzbujala velik interes med bralci. Ne vem, kakšni razlogi so vodili vzhodnoevropske

založbe vključno s Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo, da te zvrsti praktično niso predstavile v Frankfurtu. Morda iz obzirnosti do oživljajočega se fašizma in militarizma v sami Nemčiji ali celo iz komercialnih razlogov? Morda iz želje, da bi na področju mednarodnega sodelovanja odstranili vse tisto, kar nas je razdvajalo v preteklosti, slabo vest zgodovine, da bi gradili na tistem, kar nam je vsem skupno? Kakršenkoli je že odgovor na to vprašanje, dejstvo je, da je bilo med stotinami naslovov knjig s protivojno in protifašistično vsebino največ v francoskem, italijanskem, angleškem in nemškem jeziku.

Ce je mnogim evropskim založbam in tudi našim pri izbiri naslovov za frankfurtski sejem

Naslovna stran ene izmed nemških knjig z vojno tematiko

botrovala želja po strpnosti ali celo težnja, da bi se izognili tistemu staremu, neprijetnemu, ta želja ni nalezela na enakovrednih odziv pri mnogih nemških založbah. Nemci na sejmu niso predstavili le najboljše, še religiozne, temveč tudi najbolj obsežne vojno literaturo. Ni treba posebej omenjati, da tudi

Zaradi plakete skoraj v smrt

V Leskovcu pri Krškem živi in ustvarja že več desetletij plakete, medalje in plastike akademski kipar-medaljer Vladimir Stoviček. Rodil se je 1896. leta v Boštanju pri Sevnici, študiral

ljanka izseljenštva skoraj dati življenje. O tem dogodku je povedal mojster Stoviček naslednje:

»Nekega dne je nepričakovano stopil v moj atelje Nemec

Vladimir Stoviček: Narodi Jugoslavije v borbi za svobodo

pa je v Pragi na Akademiji bil je dobil vrsto nagrad. Razstavljal je v številnih mestih doma in v tujini. Kljub temu, da je že v času študija in tudi pozneje ob umetniškem ustvarjanem delu spoznal številne evropske države, pa tudi nekatero izven nje, je še vedno našel čas, da se je vračal v svoj domači kraj in tudi tu ustvarjal umetnine, ki potrjujejo, da si je mojster Stoviček na področju kiparstva in medaljerstva zaslužno pridobil mednarodni sloves.

Že v času študija in tudi pozneje je dobil vrsto nagrad. Razstavljal je v številnih mestih doma in v tujini. Kljub temu, da je že v času študija in tudi pozneje ob umetniškem ustvarjanem delu spoznal številne evropske države, pa tudi nekatero izven nje, je še vedno našel čas, da se je vračal v svoj domači kraj in tudi tu ustvarjal umetnine, ki potrjujejo, da si je mojster Stoviček na področju kiparstva in medaljerstva zaslužno pridobil mednarodni sloves.

Leta 1941 ga je zateklo na domu v Leskovcu pri Krškem. Prepričan je bil, da bo moral tudi on zapustiti svoj dom, kajti Hitler je že izdal ukaz, da je treba izseliti vse prebivalce iz Spodnjega Posavja, kamor bodo potem naselili Kočevarje. Minevali so dnevi, ko je z žalostjo čakal na izselitev. Toda kljub moreči negotovosti ni miroval. Želel je upodobiti žalostne ljudi, ki so jih že vozili Nemci na tovornih avtomobilih mimo njegovega stanovanja v Nemčiji ali pa so prihajali peš iz oddaljenih vasi, od koder vodijo le steze in vaške poti. Bili so stikljenci, ker so nosili na ramenih cule, v katerih so imeli shranjenih nekaj najnujnejših potrebščin. S solzami v očeh so se ozirali proti domu, kajti šli so v neznanost in niso vedeli, ali se bodo še kdaj vrnili v svoj rojstni kraj.

Ko je potem mojster Stoviček hotel umetniško oblikovati, kar je videl, niti slutiti ni, da se mu bližajo trenutki, ko bi moral zaradi umetniškega upodab-

Vladimir Stoviček: Narodi Jugoslavije v borbi za svobodo

pa je v Pragi na Akademiji bil je dobil vrsto nagrad. Razstavljal je v številnih mestih doma in v tujini. Kljub temu, da je že v času študija in tudi pozneje ob umetniškem ustvarjanem delu spoznal številne evropske države, pa tudi nekatero izven nje, je še vedno našel čas, da se je vračal v svoj domači kraj in tudi tu ustvarjal umetnine, ki potrjujejo, da si je mojster Stoviček na področju kiparstva in medaljerstva zaslužno pridobil mednarodni sloves.

Že v času študija in tudi pozneje je dobil vrsto nagrad. Razstavljal je v številnih mestih doma in v tujini. Kljub temu, da je že v času študija in tudi pozneje ob umetniškem ustvarjanem delu spoznal številne evropske države, pa tudi nekatero izven nje, je še vedno našel čas, da se je vračal v svoj domači kraj in tudi tu ustvarjal umetnine, ki potrjujejo, da si je mojster Stoviček na področju kiparstva in medaljerstva zaslužno pridobil mednarodni sloves.

Leta 1941 ga je zateklo na domu v Leskovcu pri Krškem. Prepričan je bil, da bo moral tudi on zapustiti svoj dom, kajti Hitler je že izdal ukaz, da je treba izseliti vse prebivalce iz Spodnjega Posavja, kamor bodo potem naselili Kočevarje. Minevali so dnevi, ko je z žalostjo čakal na izselitev. Toda kljub moreči negotovosti ni miroval. Želel je upodobiti žalostne ljudi, ki so jih že vozili Nemci na tovornih avtomobilih mimo njegovega stanovanja v Nemčiji ali pa so prihajali peš iz oddaljenih vasi, od koder vodijo le steze in vaške poti. Bili so stikljenci, ker so nosili na ramenih cule, v katerih so imeli shranjenih nekaj najnujnejših potrebščin. S solzami v očeh so se ozirali proti domu, kajti šli so v neznanost in niso vedeli, ali se bodo še kdaj vrnili v svoj rojstni kraj.

Ko je potem mojster Stoviček hotel umetniško oblikovati, kar je videl, niti slutiti ni, da se mu bližajo trenutki, ko bi moral zaradi umetniškega upodab-

so me začeli spraševati, zakaj sem upodabljal te ljudi. Pojasnil sem jim, da sem umetnik, ki pač upodablja to, kar vidi okoli sebe. Opažil sem, da z mojimi pojasnili očitno niso bili zadovoljni. Ker sem se že resnično bal, da se bo naš razgovor zame slabo izšel, in ker sem jih hotel le prepričati, da tudi v resnici mislim tako, kakor govorim, sem nenadoma vzel skico plakete gestapovcu iz rok, jo vrnil ob tla ter jo potočil in uničil. Opažil sem, da so se ob tem dogodku gestapovci malce zdržili, ko da bi se nečesa zbal. Jaz pa sem jezo zavpili: »Če ni prav, da sem nameraval izdelati tudi plaketo o izseljenstvu, mi ni prav nič žal, če je že njena skica našla tak konec!«

Takoj po tem dogodku so se začeli gestapovci pogovarjati z menoj v ljudskem tonu, kajti verjeti so, da nisem zlonamerno upodabljal izseljenstva in da je s tem konec mojega »slabega« dela. Še predno pa so odšli, mi je dejal eden izmed njih, naj v bodoče čimveč upodabljam motive, ki bodo poveljevali Veliko Nemčijo.

Po osvoboditvi naše domovine, ko so se izseljenci že vračali na svoje domove, sem izdelal še drugo skico z motivi o njihovem povratku. Nato sem upodobil še nekaj simboličnih motivov iz NOB in jih združil v eno kompozicijo, ki sem ji dal naslov: Narodi Jugoslavije v borbi za svobodo.

Po pripovedovanju akad. kiparja-medaljerja Vladimira Stovička, zapisal Slavko Smerdel

GOSTILNA »MARKELJ JOŽICA«

ČEŠNJICA — ŽELEZNIKI

● Ko potujete v Železnike ali skozi Selško dolino, se ogledajte na Češnjici v gostilni »MARKELJ JOŽICA«.

- Postreženi boste s pristnim vinom,
- toplimi in mrzlimi jedili,
- tujske sobe

Domače in uvožene novosti za vašo jesensko garderobo.

- ženski plašči in kostumi vseh kvalitiet in dežni plašči
- moški plašči, obleke, bunde, šporiti suknjiči, usnjeni suknjiči, dežni plašči, elastične hlače — tiolen

V poslovalnici »ELITA« in v II. nadstropju trgovske hiše

nama LJUBLJANA

SCHIRACH IN SPEER NA SVOBODI

30. septembra opolnoči so izpustili iz zavezniškega zapora v Spandau (britanski del zahodnega Berlina) velika vojna zločinca Baldura von Schiracha in Alberta Speera, ki sta bila skupaj z dvajsetimi »kameradi« obsojena na znamenitem nürnberškem procesu leta 1946. Takoj po izpustitvi je Schirach izjavil, da bo za pol milijona mark napisal spomine, Speer pa je rekel, da se bo spet ukvarjal z arhitekturo. V spandauskem zaporu je ostal samo še Rudolf Hess, ki je bil obsojen na dosmrtno ječo.

Prav je, da ob tej priložnosti obudimo spomin na dogodke pred dvajsetimi leti in še prej, med drugo svetovno vojno. Naši ljudje še ne bodo tako kmalu pozabili grozot vojne, ki jo je sprožila fanatična Hitlerjeva nacistična Nemčija, vojne, ki je opustošila svet in ki je samo pri

na vsi pglavitni Hitlerjevi sodelavci: veliki admiral in vrhovni poveljnik nemške vojne mornarice Dönitz, generalni guverner zasedenih poljskih pokrajin Frank, državni notranji minister in med drugim tudi generalni guverner za Spodnjostajersko, Gorenjsko, Norveško, Alzacijo

terlejev predstavnik v Vatikanu in diplomat Papen, admiral Raeder, Hitlerjev zunanji minister Ribbentrop, strah in trepet vzhodnoevropskih zasedenih pokrajin Rosenberg, vodja državne urada za oskrbo s tujnimi delavci Sauckel, predsednik Nemške državne banke Schacht, vodja Hitlerjugenda Schirach, v Avstriji delujoči Seyss-Inquart, minister za oborožitev in vojno proizvodnjo Speer ter najhujši protizidovski propagandist Streicher.

Nürnberško sodišče je zasedalo do konca septembra 1946. Sodni zapisnik je obsegal štiri milijone besed na 16.000 straneh, sodišče je zaslišalo 240 prič in preverilo 300.000 izpovedi pod prisego. V sodni dvorani je nemalokrat prišlo do tragičnih trenutkov, zlasti ob predvajanju dokumentarnih filmov iz koncentracijskih taborišč ali o ravnanju Nemcev s prebivalstvom v zasedenih deželah. Toda obtoženci so se delali, kot da nič ne vedo in kot da sploh niso krivi. Nekateri med njimi so kdaj pa kdaj potočili kakšno krokodiljo solzo...

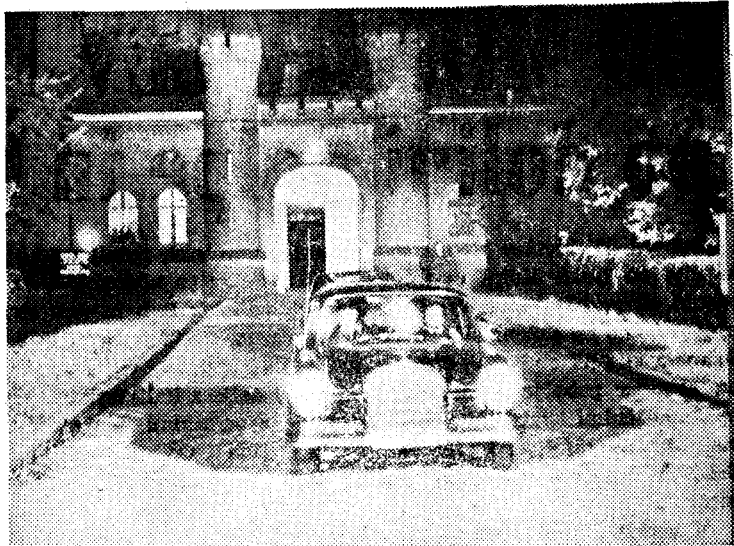
Dopoldne 1. oktobra 1946 je sodišče izreklo obsodbo. Na smrt z obesa so bili obsojeni Göring (ki se je v zadnjem trenutku zastrupil s ciankalijem), Bormann (v odsotnosti), Frank, Frick, Jodl, Kaltenbrunner, Keitel, Ribbentrop, Rosenberg, Sauckel, Seyss-Inquart in Streicher. Na zaporne kazni pa so bili obsojeni Dönitz (10 let), Funk (dosmrtno), Hess (dosmrtno), Neurath (15 let), Raeder (dosmrtno), Schirach (20 let) in Speer (20 let), medtem ko so bili oproščeni Papen, Fritzsche in Schacht.

18. julija 1947 so sedem na zaporne kazni obsojenih zločincev prepeljali iz Nürnberga v Spandau, kjer je v jetnišnici prostora za 600 zapornikov. Čeprav so se odnosi med nekdanjimi vojnimi zavezniki poslabšali, so v Spandau ostali nespremenjeni. Zapor izmenoma stražijo sovjetski, ameriški, angleški in francoski vojaki.

Admiral Dönitz je zapustil Spandau leta 1956, ko je prejel kazen. Zdaj dobiva lepo pokojnino in se blagovoli pokazuje na

kakšnem neonacističnem shodu. Leta 1954 so pomilostili na petnajst let obsojenega Neuratha, drugo leto pa admirala Raederja. Tudi Funk, ki je bil tako kot Raeder obsojen na dosmrtno ječo, je bil pomilosten: iz Spandaua so ga izpustili maja 1957. leta.

Odtlej so bili v zaporu Schirach, Speer in Hess, od 1. oktobra letos pa je v »najdražji jetnišnici na svetu« samo še Hess. »Tretji človek« Hitlerjevega rajha, ki se je že med vojno čudno vedel, ki je na procesu pol za res pol iz cinizma igral norca in ki se mu je zdaj bržkone res zmešalo, je po mnenju Američanov in Britancev »predrag« za takšen zapor (čeprav plačujejo stroške zahodni Nemci) in zato so že večkrat predlagali, naj bi ga premestili kam drugam ali pa ga kar pomilostili. Sovjetska zveza in Francija pa se temu upirata. Hess v Spandau naj bi ostal zadnji simbol druge

30. septembra opolnoči v Spandau (Foto: Jože Vetrovec)

svetovne vojne in spomin na najtežje dni v našem življenju.

Schirach in Speer sta zdaj svobodna. Za njima so težki zločini. Schirach je bil tisti, ki je zastupil nemško mladino v znani organizaciji Hitlerjugend. Speer pa je bil najprej Hitlerjev arhitekt, potem pa minister za oborožitev in vojno proizvodnjo, torej človek, ki je omogočil, da se je Nemčija lahko tako dolgo upirala zaveznikom in ki je zahteval tudi delovno

silo za nemško industrijo. Koncentracijska taborišča so se polnila na njegovo pobudo, kaj pa se je v njih dogajalo, je vsakomur izmed nas dobro znano.

Njune dejavnosti s tem še ne bo konec, zakaj dobro je znano, da bonške oblasti ne preganjajo ne starih ne novih nacistov in da je vodilni kader v neonacistični stranki NDP iz nekdanjih nacističnih vrst. Prekaljeni nacistični strokovnjaki zmerom prav pridejo. Stane Ivano

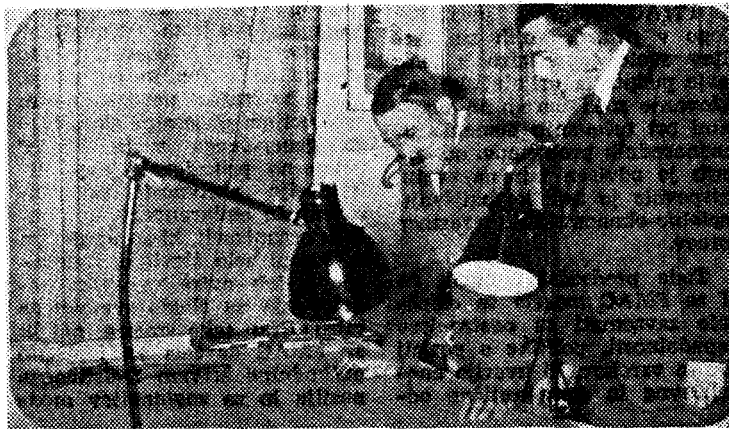
Schirach s Hitlerjem med člani Hitlerjugenda

nas terjala poldrugi milijon žrtev.

Ze med vojno so se voditelji treh zavezniških velesil - angleški premier Winston Churchill, ameriški predsednik Franklin D. Roosevelt in voditelj Sovjetske zveze Josip Visarionovič Džugašvili Stalin na konferenci v perzijskem Teheranu dogovorili, da bodo »poglaviti vojni zločinci kaznovani z občo odločitvijo zavezniških vlad«. Nekateri izmed nacističnih kolovodij so ušli sodišču: na Heydricha so naredili atentat češki rodoljubi, Hitler in njegov propagandist Goebbels sta naredila samomor, Himmler pa se je predal zaveznikom in nato naredil samomor. Drugi Hitlerjevi oproda Bormann je izginil iz podirajočega se Berlina in še danes ga iščejo po vsem svetu.

20. novembra 1945, komaj nekaj mesecev po koncu vojne, se je v Nürnbergu, mestu, kjer so bili shodi nacistov, začel eden največjih procesov tega stoletja. Pod predsedstvom ameriškega sodnika Jacksona so sodili zločince v imenu vsega sveta zavezniški sodniki. Na zatožni klopi so se našli razen Borman-

in Loreno Frick, radijski komentator in propagandist Fritzsche, Hitlerjev gospodarski svetovalec Funk, Hitlerjev naslednik in »drugi človek« tretjega rajha Göring, Hitlerjev naslednik in »tretji človek« tretjega rajha Hess, visoki oficir Jodl, šef varstvene policije in varstvene službe Kaltenbrunner, feldmaršal Keitel, državni protektor za Češko in Moravsko Neurath, Hi-

Hitler s svojim zaupnim arhitektom Speerom

Pravni nasveti

S. K. Sečovlje. — Kot borec NOV ste že v jeseni dopolnili polna leta oziroma pokojninsko dobo za pokojnino. Zglašili ste se na zavodu za socialno zavarovanje v Piranu, kjer vam je uslužbenec rekel, da imate že prekoračeno delovno dobo in da lahko vložite zahtevek za priznanje starostne pokojnine. Dal vam je vprašalno polo in rekel, naj v njej navedete tudi datum, s katerim želite biti upokojeni. Od tega dne vam bo tekla pokojnina, obenem pa tudi osebni dohodek v rudniku, kjer ste bili dotlej zaposleni. V trdnem prepričanju, da je vse v redu, ste delali do 31. 8. 1966. Ker do takrat niste prejeli odločbe, ste se ponovno obrnili na zavod, kaj je z vašo odločbo. Rekli so vam, da se jim odločbe ni mudilo izdati, ker ste še vedno zaposleni. Tako bi lahko delali še nekaj let, odločbo o upokojitvi pa ne bi dobili. S 1. 9. ste nehali delati. Obenem

pa ste od zavoda za socialno zavarovanje zahtevali, naj vam dajo nekaj za nazaj, pa so vam to odklonili, češ da vam za nazaj ne pripada pokojnina, ker niste pravočasno prekinili dela. Smatrate, da se vam godi krivica, saj ste za več kot eno

leto prekoračili delovno dobo. Postopek zato ni bil pravilen.

● Kot je videti iz podatkov vašega dopisa, ste res prikrasili, ker se niste pravočasno upokojuili, vendar po našem mnenju zaradi tega ne boste mogli uspeti s svojim zahtevkom za nazaj. Ni mogoče sicer reči, kdo je to zakrivil, mislimo pa, da je deloma krivda na strani zavoda za socialno zavarovanje, deloma na strani vašega podjetja, pa tudi na

vas samih. V dopisu pišete, da ste takrat, ko ste bili prvič na zavodu, že prekoračili delovno dobo, potrebno za upokojitve. Zaradi tega ste potem v prošnji za upokojitve oz. vprašalni polji morali navesti dan, s katerim želite biti upokojeni. Verjetno ste ta dan tudi navedli. Toda ali ste v podjetju o tem sploh komu kaj povedali. Če ste povedali, potem bi vas podjetje s tem dnem moralo razrešiti dela in vas

kot redno zaposlenega odjaviti zavodu za socialno zavarovanje. Zakaj to ni bilo storjeno, ne poveste. Toda če ste vi vedeli, da ste v prošnji za upokojitve določen datum navedli kot datum upokojitve, bi morali personalno službo podjetja na to opozoriti. Podjetje bi vas moralo odjaviti, vi pa bi morali prenehati delati. Vse to bi moralo biti napravljeno. Zakaj ni bilo oziroma kaj je bilo storjeno, mi ne moremo soditi, ker zadeve približe ne

poznamo. Veste pa najbolje vi sami, kako je vsa stvar potekala. Po razrešitvi bi se vi lahko takoj zaposlili, seveda kot upokojenec honorarno, na podlagi posebne pogodbe. Ker pa ste ostali v rednem delovnem razmerju, vas zavod za socialno zavarovanje ni mogel prej upokojuiti, preden ni vaše delovno razmerje prenehalo. Cudi pa nas, da vas niti zavod ni pozval, da predložite dokaz o prenehanju delovnega raz-

merja, niti se vi sami niste za to pobrigali. Zdaj ste verjetno upokojeni s 1. 9. 1966 in imate že odločbo v rokah. Za čas za nazaj, ko ste samo čakali na upokojitve, pa seveda ne morete zahtevati pokojnine, saj ste bili v rednem delovnem razmerju pri podjetju. Zdi se nam, da bi težko uspeli s kakršnimkoli zahtevkom za nazaj, pa čeprav je morda nekaj krivde tudi na zavodu in na vašem podjetju. Seveda pa ste marsikaj zakrivali tudi sami.

Nepravočasna upokojitve

Kako je z revizijo pokojnin

(Nadalj. s 1. strani)
datkov k dohodku, pomembnim za odmero pokojninske osnove. Katerih dohodkov zakon ne šteje za izračun pokojninske osnove?

Med drugimi dohodki zakon na prvem mestu našteva:

● zneske, ki jih je delavec prejel kot osebni dohodek, ki pa jih ni dosegel po osnovah in merilih, določenih v splošnem aktu organizacije o delitvi osebnih dohodkov za njegovo delovno mesto;

● nagrade za dela, ki jih je delavec opravil izven okvira svojega rednega dela in druge nagrade;

● prejemke, ki pomenijo povračilo stroškov in

● prejemke v naravi, razen v določenih primerih.

Kako ravnati v primeru, če je bila prejšnja pokojninska osnova ugotovljena po neresničnih podatkih?

V tem primeru vložijo pristojni komunalni zavod za socialno

zavarovanje zahtevek za povračilo škode, ki je bila prizadejana skladu invalidskega in pokojninskega zavarovanja. Odkladniški zahtevek uveljavlja zavod zoper organizacijo, ki je dala neresnične podatke o osebnem dohodku.

Kaj se po novem zakonu šteje v pokojninsko osnovo upokojenim borem?

V osebni dohodek za izračun pokojninske osnove se všteva tudi dodatek za borce, ki ga po posebnih predpisih dobivajo osebe v delovnem razmerju. Po udariti velja, da pod udar novega zakona ne bodo prišle pokojninske odločbe, pri katerih je bil v pokojninsko osnovo všteti tudi dodatek za borce in tudi ne pokojnine upokojenec, ki dobivajo na pokojnino varstveni dodatek.

O tem, kako zavodi za socialno zavarovanje izvajajo določbe novega zakona o osebnem dohodku, ki je podlaga za izračun pokojninske osnove, bomo poročali v prihodnji številki. -ž-

izbral sem
dobro
izbral sem

Originalne vzmetne vložke
proizvaja samo
Nova Gorica

POJEM ELEGANCE SO KRAVATE terital
TOVARNE SVILANIT KAMNIK

OD MIRTOVIČEV DO ŽURG po dolini Kolpe in Čabranke

Pot od Mirtovičev do Žurg se vije ob bistri Kolpi in Čabranki, okrog 14 km je dolga. Ob njej je samo na slovenski strani 20 vasic, ene tik ob Kolpi, druge na strmim pobočju kanjona, pod mogočnimi skalami in previsi, ki strmijo nad Kolpo. Središče vseh teh vasi je Osilnica.

V nedeljo, 2. oktobra t.l., se je zbralo v Osilnici več tisoč ljudi. Prišli so ljudje z obeh strani Kolpe in Čabranke, člani ZZB NOV iz vse kočev-

požgali vrsto vasi, pobili veliko ljudi, vse, kar pa niso pobili, so odgnali na otok Rab in vasi so bile prazne. Ljudje pa kljub temu niso obupali, vztrajno so se borili dalje z italijanskimi in pozneje z nemškimi okupatorji.

Iz doline Osilnice je bilo vrsta borcev za svobodo, v dolini se bela ali plava garda, kakor tudi ne slovensko domobranstvo ni moglo nikoli organizirati, ker so skoro vsi ljudje bili na strani NOB in v njej aktivno sodelovali. Leta NOB so

neracije v dolini vedno spominjali nanje, ki so padli. Komisar čete v IX. SNOUB Janez Žagar, doma iz Osilnice, je meseca marca 1945 leta napisal pismo svojemu očetu, v katerem je dejal:

»Ljubi atek in mama! Kmalu bo svoboda in vrnil se bom domov k Vama, v našo sončno Osilnico. Okopal se bom v Kolpi, življenje bo spet tako lepo. Pozdravljena!«

Čez nekaj dni smo ga na Prevalah v Suhi krajini pokopali, padel je v spopadu z Nemci in domobranci. V dolino Osilnice se je vrnil mrtev po osvoboditvi. Janeza Žagarja sem se spomnil, ko sem gledal odkriti spomenik in napise 115 imen, ki so na spomeniku.

Po odkritju spomenika se je začel kulturni program, v katerem so sodelovali pevci in godbeniki iz Kočevja ter mladina z recitacijami iz Osilnice. Skoda, da je začelo kmalu po proslavi deževati in ljudje so se začeli razhajati.

P. Š.

Pri odkritju spomenika padlim borcem v Osilnici 2. X. 1966, ki ga je odkril generalmajor Ivan Lokovšek-Jan

ske občine, borci IX. SNOUB, med katerimi je bil komisar IX. brigade Franci Kolar in generalmajor Ivan Lokovšek-Jan, aktivisti Notranjsko-ribniškega okrožja in ostali gostje.

Osilnica je bila slavnostno okrašena, pročelja hiš so na novo uredili. V nekaj vaseh je v dneh pred praznikom občine Kočevje prvič zasvetila elektrika, da je sedaj elektrificirana vsa Osilniška dolina.

Ob 10. uri dopoldne je otvoril slavnostno zborovanje zastopnik KO ZZB NOV Osilnica Drago Štivec in dal besedo generalmajorju Ivanu Lokovšku-Janu, ki je v svojem govoru orisal vso tisto veliko zavest ljudstva v dolini Kolpe in Čabranke, ki so jo pokazali ljudje v letih NOV. V krvavih bojih z italijanskimi okupatorji, so imeli borci vedno podporo pri ljudeh po dolini. Okupatorji so

bila za ljudi izredno težka glede prehrane. Dolina je pasivna glede prehrane še v mirnem času, v vojni, ko je bilo uničeno vse, je bilo še težje.

Po končanem govoru je Ivan Lokovšek-Jan odkril spomenik padlim borcem, ustrelenim talcem in umrlim interancem iz doline. Na spomeniku je napisanih 115 imen, ki so padli v letih boja za osvoboditev. Spomenik, delo domačina Staneta Jarma, je izraz vsega tistega trpljenja in boja, ki so ga preživljali ljudje po dolini Osilnice. Žene, matere in dekleta so nosile največje breme glede prehrane svojih otrok vsa štiri leta.

Pred vojno je bilo v dolini po vseh vaseh okrog 700 ljudi. V NOB jih je padlo 115, teh ljudi ne bodo mogli nikoli pozabiti. Spomenik, ki je bil odkrit, bo sedanjost in bodoče ge-

KOMBINAT »MLINOTEST« AJDOVŠČINA

- izdeluje bogato izbiro prvovrstnih jajčnih in navadnih testenin v obratih Ajdovščina in Umag.

Naročnikom pripeljemo blago z lastnimi vozili.

Potrošnikom se toplo priporočamo.

»ISKRA«

TOVARNA
ELEKTROMOTORJEV
ŽELEZNIKI

izdeluje:

- MALE MOTORJE
ZA POGON
VSEH VRST
GOSPODINJSKIH
APARATOV

Mednarodna aktivnost naše zveze

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je na svoji seji 27. septembra, ki jo je vodil predsednik Djuro Pucar, razpravljalo tudi o aktivnosti in politiki Svetovne federacije bivših borcev (FMAC) ter o obsegu in uspehih sodelovanja ZZB NOV Jugoslavije pri tej aktivnosti.

Predsedstvo je ugotovilo, da je FMAC odigrala pozitivno vlogo v prizadevanjih za udržiteljnost svetovnega miru s tem, da je podpirala prijateljsko sodelovanje med narodi in državami pri reševanju pomembnih mednarodnih problemov, od katerih je odvisen mir na svetu. Prispevala je tudi k zboljšanju socialno-ekonomskih razmer borcev.

Toda predsedstvo meni, da bi se FMAC morala še odločneje zavzemati za odstranitev napadalnosti, politike s pozicij sile in vzrokov, ki kvarijo enakopravnost in demokratične od-

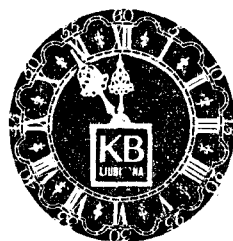
nose med državami in narodi in ogrožajo svetovni mir.

Člani predsedstva so naglasili nujno potrebo razširitve članstva FMAC z vsemi organizacijami borcev, ki so za mir in miroljubno mednarodno sodelovanje. Predsedstvo je ugotovilo, da vodstvo Svetovne federacije bivših borcev, mimo določenih prizadevanj in uspehov ni v tej smeri izkoristilo vseh možnosti za univerzalno članstvo vseh borcev. Zato smatra za nujno in pričakuje, da si bo izvršni urad številnim resolucijam generalne skupščine in generalnega sveta FMAC primerno prizadeval doseči likvidacijo aktivnosti neonacističnih in emigrantskih kvizlinških organizacij, ki so predvsem v Evropi zelo številne. Delovanje le-teh ovira evropsko sodelovanje na škodo svetovnega miru. Prav tako smatra, naj bi se FMAC zavzela za izplačilo odškodnine žrtvam fašističnega nasilja in za zagotovitev med-

narodne pravne zaščite udeležencev odporiških gibanj.

Predsedstvo je ugotovilo, da je bilo sodelovanje ZZB NOV pri vsej aktivnosti FMAC v skladu s prizadevanji in interesi našega članstva in smotri miroljubne politike naše dežele. S tem smo prispevali k uveljavitvi vloge in qalog FMAC.

Komisiji ZZB NOV za mednarodno sodelovanje pa je predsedstvo naročilo, naj si v FMAC še nadalje prizadeva doseči, da postane ta svetovna federacija čimširša tribuna borcev, demokratična in odprta za vse bojevnike organizacije sveta, ki se borijo za mir in mednarodno sodelovanje. Zato naj odločno podpira vse iniciative za udržiteljnost svetovnega miru in za mednarodno sodelovanje ter sodelovanje med bivšimi borci ne glede na ideološke in druge razlike. Svojo aktivnost naj komisija še bolj prilagodi sodobnim potrebam bivših borcev po vsem svetu.

NAGRADNO ŽREBANJE

za vlagatelje hranilnih vlog, ki imajo ali bodo imeli v času od 1. septembra do 31. decembra 1966 vloženih najmanj 2000 N-din na odpovedni rok nad eno leto

Pripravljenih je nad 40 nagrad in sicer: traktor FERGUSON IMT 533, avto Zastava 1300, avto Zastava 750, 3 pralni stroji znamke CASTOR, 5 fotoaparati Zorki 4, 10 jedilnih priborov »BERNDORF« komplet za 12 oseb, 10 koles znamke ROG, po želji varčevalca — ženski ali moški, 10 diaporojektorjev znamke TOS 50

VLAGAJTE SVOJE PRIHRANKE PRI POSLOVNIH ENOTAH KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA, KJER DOBITE POLEG VIŠJIH OBRESTI TUDI MOŽNOST IZZREBANJA LEPIH NAGRAD.

BORCI NOV • INVALIDI NOV
• REZERVNI OFICIRJI IN POD-
OFICIRJI JLA • KAKOR NAŠI
SVOJCI, PRIJATELJI IN ZNANCI

VARČUJMO

IN SE NA SPLOŠNO VKLJUČUJMO V AKCIJE KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA IN POSLOVNIH ENOT

Vse informacije dobite pri poslovnih enotah Kreditne banke in hranilnice Ljubljana:

V LJUBLJANI: Osrednja poslovna enota, Šubičeva 2 • Mestna hranilnica ljubljanska • Bežigrad • Moste, • Stara Ljubljana • Šiška • Vič.

IZVEN LJUBLJANE: Črnomelj, Domžale, Grosuplje, Hrastnik, Kamnik, Kočevje, Litija, Logatec, Medvode, Rakek, Ribnica, Trbovlje, Vrhnika, Zagorje.

NAGRADNO ŽREBANJE

Za stanovanjske varčevalce, ki že varčujejo, ali se bodo vključili v varčevanje do 31. decembra 1966 za nakup, gradnjo, dograditev ali obnovo stanovanj, komunalnih naprav, garaž in počitniških hišic.

Tudi kmetovalci se lahko pod istimi pogoji vključijo v varčevanje za obnovo domačij in komunalnih naprav.

Vsak stanovanjski varčevalec je lahko izžreban za eno izmed naslednjih nagrad:

1. gradbeni material v skupni vrednosti N-din 5000
2. stanovanjsko opremo po izbiri v vrednosti N-din 2.500
3. instalacijsko opremo po izbiri v vrednosti N-din 1.500
4. 80-litrski bojler
5. električni štedilnik

Poleg razpisanih nagrad lahko pridobite še kredit v višini od 50 % do 300 % na privarčevano vsoto!

KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA • KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA

● Na otoku Kildinu v Barentsovem morju je Mrtvo jezero, ki je — pravijo — čudež narave, ker je edini vodni bazen na svetu, v katerem živijo tako rečne kakor tudi morske ribe. Jezerska površina meri 1.000 kvadratnih metrov, največja jezerska globina pa znaša 17 m. V jezeru sta dve vodni plasti, v vsaki pa živijo zastopnice sladkovodnih oziroma morskih živali in rastlin. V nedavni geološki preteklosti je bilo to jezero morski zaliv, ki ga je pozneje peskovita pregraja ločila od morja ter spremenila v jezero. Morska voda, ki neprenehoma prodira skozi peskovito pregrado v jezero, ohlajajoča, da bi se jezero spremenilo v popolnoma sladkovodno jezero. Plast težje morske vode je v globini, v kateri živijo morske ribe, gornja plast pa je sestavljena iz lažje sladke vode, v kateri živijo sladkovodne ribe.

● Švedi jedo preveč in pre-dobro, hodijo pa prav malo, rajši se vozijo. Posledica takšnega načina življenja se čedalje očitneje kažejo v skrb vzbujajočem nara-

Zanimivo

Ščanju števila diabetičnih bolnikov (sladkorno bolnih) v zadnjih dveh desetletjih. Pred 25 leti je bilo na Švedskem približno 31.000 diabetikov, zdaj pa jih je tam že kar 140.000. Isti pojav ugotavljajo tudi v raznih deželah z višjo in visoko življenjsko ravni.

● Podnebne razmere v severnih evropskih deželah ne ustrezajo življenju naših jerebic. Tam živijo bele jerebice, ki lahko prenašajo ostrejšo podnebje. Na Norveškem in v nekaterih drugih severnoevropskih pokrajinah jih je bilo v preteklem stoletju čedalje več. Norvežani pa so želeli, da bi se bele jerebice bolj in še hitreje množile, ter so jeli ugonabljati ptice roparice. In kaj se je zgodilo? Nekaj nenavadenega. Zmanjšalo se je tudi število jerebic. Naravoslovci so ugotovili, da roparice najboljše uravnavajo odnose med belimi jerebicami, ker pokončajo največ le bovine in zakrčljave jerebice in tako ovirajo razširjanje nalezljivih bolezni, ki uničujejo bele jerebice.

● Črne štorke so prav tako redke živali kakor bele vrane. V obdobju močvirja na Bolgarskem so rezervirali črni štorke, ki so nenavadno plašne živali ter si spletajo gnezda na mestih, kamor ne more stopiti človeška noga. Tem pticam grozi nevarnost, da bodo izumrle, zato so zaščitene ter jih lovci ne smejo streljati, lahko jih le — fotografirajo.

● V Bolgariji imajo 370 mineralnih vrelcev, ki dajejo 1630 l vode v sekundi ali, vsi skupaj, 148 milijonov litrov vode na dan. Na vsakih 280 kvadratnih kilometrov bolgarske površine pride po en tak vrelce, na vsakega prebivalca pa po 18 l vode na dan. Topli izviri so v glavnem na južnem področju pod planino Balkan, v vzhodni Srednje gore, Rile in Rodopa. Približno 80 % vrelcev ima zelo toplo vodo, npr. voda, ki izvirna v Velinograd-Karvuz, ima 100 stopinj Celzija. V Saparevi Banji doseže voda enega vrelca 101,4 stopinje Celzija; ta vrelce ima najtoplejšo vodo v vsej Evropi. Bolgarski vrelci imajo velik zdravstveni pomen. Poleg tega jih uporabljajo tudi za ogrevanje steklenjakov, v katerih gojijo zelenjavo in cvetice — in sicer skoraj povsod, kjer je kak tak vrelce. V Jugoslaviji uporabljamo za ogrevanje steklenjakov vrelce v Vranjski Banji.

● Antarktika (ozemlje južnega tečaja). Sovjetska akademija znanosti je objavila najnovejšo podatke o obsežnosti »Bele celine«, ki so rezultat raziskav številnih znanstvenih odprav. Po teh podatkih obsega površina Antarktike 13.996.000 kvadratnih km, prostornina ledu 23.920.000 kubičnih metrov, povprečna debelina ledenega pokrivala pa 1710 m.

● Indonezija, ki jo sestavlja približno 3000 otokov, je večnarodna država. Indonezijski narodi so v glavnem malejskega pokolenja in so si sorodni po jeziku, verstvu in kulturi. Najštevilnejši indonezijski narod so Javanci, Sundanci in Madurci, ki živijo na Javi, Maduri in na nekaterih področjih Sumatre in Kalimantana. Na otoku Sumatri živijo Malajci, Radžana-Lampungi, Ačinci in drugi. Na otoku Sulavsi (Celebes) prebivajo Toradžji, Bugi, Makasari, Gorontalo, v osrednjih območjih Kalimantana (Borneo) pa Dajaki. V Indoneziji živi še: 2.000.000 Kitajcev, 70.000 Arabcev in 40.000 Indijcev.

Odgovori

na »Znanje in spomin«:

1. Cervantes Miguel de Saavedra
2. Garcia Federico Lorca
3. Goran — Ivan Kovačič
4. Dobrica Čosić

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

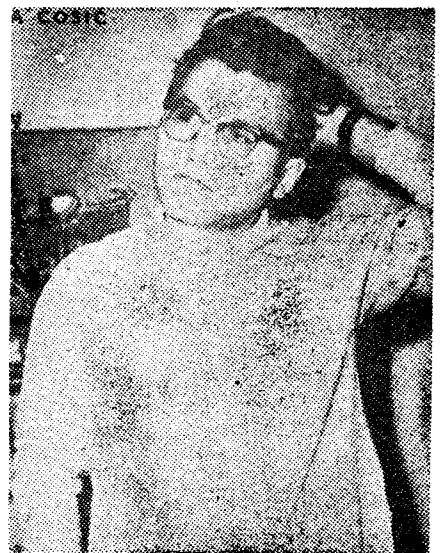
350 let je minilo od smrti slavnega španskega književnika, ki se je proslavil z enim največjih del svetovne književnosti, z romanom »Don Quijote«: »Don Kihot«. Kdo je bil ta pisatelj? — Napisal je tudi mnogo novel in komedij. V bitki pri Lepantu se je junaško boril in ko se je vrnil domov, se je posvetil književnosti. Umrl je reven in skoraj nepoznan.

Španskega pesnika na sliki (1899—1936) štejemo za najpomembnejšega španskega pesnika mlajšega rodu. Povsod po svetu ga priznavajo zaradi ognjevitosti, ki jo je vnesel v poezijo. Bil je naprednih pogledov in nasprotnik vsega preživelega. Zato se je zameril španski reakciji in Francovi fašisti so ga med državljansko vojno ubili. — Kdo je bil ta lirik?

Ime hrvaškega pisatelja na sliki (1913—1943)? — Študiral je slavistiko na filozofski fakulteti v Zagrebu. Nato je bil urednik kulturne rubrike »Hrvat-skega dnevnika« in »Novosti«. Ob koncu leta 1942 je skupaj z Nazorjem odšel v partizane. Julija 1943 so ga v fočanskem okrožju ubili četniki. Vsi poznamo njegovo pesnitev »Jama«; njegova izbrana dela so izšla v 7 knjigah.

Srbski književnik (na sliki), tvorec kvalitetne povojne literature, se je rodil pred 45 leti v pomoravski vasi Velika Drenova. Kdo? — Ze leta 1941 je sodeloval v pripravah na vstajo v svoji vasi. Dve leti zatem je postal politkomisar Rasinskega odreda. Po vojni je več let urejal list »Mladi borac«; bil je tudi zvezni poslanec. Njegove knjige: »Daleč je sonce«, »Korenine«, »Delitve«, »Akcijska«.

Partizani tehnik iz Štajerske bodo zborovali

Zbrali se bodo 15. in 16. oktobra v Ljubnem v Zgornji Savinjski dolini. To bo prvi zbor »tehnikov« s Štajerske in upamo, da tudi ne zadnji. Po več kot dvajsetih letih si bodo segli v roke tovariši, ki so v najhujših pogojih nacistične okupacije skrbeli za partizanski tisk in s tem za redno obveščanje prebivalstva. Z najbolj preprostimi sredstvi so navzile ostremlu zasledovanju s strani gestapa razmnožili na stotine letakov, radijskih vestij, časopisov in brošur.

Iz skromnih začetkov so se štajerske »tehnik« že zgodaj trdno zasidrale na posameznih območjih. Zlasti velik razmah

pa so doživele leta 1944. Posamezne objekte »tehnik« smo imenovali po velikih možeh iz naše preteklosti. Tako se spominjamo tehnik: »Podlimbarski« (na Moravskem), »Cankar« v Savinjski dolini, »France Prešeren« in »Anton Aškerc« na Kozjanskem, »Kajuh« v Saleški dolini, »Prežihov Voranc«, pozneje pa »Slavko Slander« v Zgornji Savinjski dolini. Druge tehnike smo poimenovali po naših vidnih borcih. Tako smo poznali tehnike »Lojze Hohkravt« v Revirjih, »Stane Krištof-Ilič« na severni strani Pohorja, »France Mernik« pa na vzhodni strani. Razen tega je bilo kar precej manjših tiskarn kot na primer

»Netopir« na Koroškem, »Drava« na Pohorju, ptujski tehnika »Robida« (ki je delovala že 1942) in druge. Leta 1942 je delovala tudi »tehnika« II. grupe odredov v Dobrovljah. Po prihodu 14. divizije pa so nastale tudi nekatere tiskarne, ki so delale samo za potrebe vojske.

Za nabavo papirja in drugega materiala je skrbel »nabavni sektor«, ki se je imenoval »Nestl«, svoj sedež pa je imel na Smohorju nad Celjem. Svoje mreže je razpredel daleč naokoli, tudi po Nemčiji in Avstriji.

Vsekakor je veliko reči, o katerih se bomo lahko pogovorili, med drugim tudi o knjigi »Partizanski tisk na Štajerskem med okupacijo«. Zanj bomo lahko marsikaj prispevali. Zato bi bilo dobro, če bi se srečanja udeležili v kar največjem številu.

Prosimo, prijavite svojo udeležbo pravočasno, da bomo lahko poskrbeli za prenočišča in hrano.

Odbor za srečanje štajerskih partizanskih tehnikov pri ZZZ NOV Slovenije, Ljubljana, Beethovnova 10

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kliseji CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 3 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N. par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 599-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 601-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

OB SPOMINSKI VOŽNJI V KRALJEVO

Septembra 1941 sem si kupil v Gornjem Milanovcu debel šolski zvezek za dnevnik. Že od prihoda v Milanovce je namreč pokalo in gorelo po zeleni Sumadiji, zdaj tu, zdaj tam. Upor proti okupatorju je kar sam od sebe naraščal. Usodni dogodki so se prehitevali, treba si jih je beležiti, ker si jih sam spomin ne bo mogel ohraniti za jutrišnje dneve. In sem res sproti beležiti.

Znašli smo se sicer med bratskim srbskim narodom, sorodnim po jeziku, ki smo ga razumeli, ali notranjost je bila vsa drugačnja od naše. V bližini kakih 10 km je bilo Takovo, mesto prve vstaje proti Turkom iz leta 1813. Nad mestom je ležala sicer

Godilo se nam je pa v prestolnici, kakor nekoč češkimi gospodarskim emigrantom, ko so hodili na Dunaj iskati dela in kruha. Srečevali smo znane in neznane sotrpine, ki so se zatekli v kakšne dvorišne luknje s skromnimi službicami, a so nas vseeno »častili« vsaj s toplo, žitno kavo. Se danes, po 25 letih, nam je toplo ob srečanju, če se spominjamo tistih ganljivih uric, ko smo si bratsko delili skromne koščke koruznega kruha na karte. Pri zastopniku ljubljanske odvetniške zbornice sem podpisal prvo menico v življenju za posojilo dveh tisočakov s 5 % obrestmi, ki sem jih po vojni tudi z obrestmi vred pošteno vrnil. Češka trgovka Ana Kouskova mi je darovala v tedanji Pašičevi ulici oblekico za štiriletno nečakinjo, in še topele obed.

Noč na postaji Lapovo

trda, železna pest okupatorjev, pri vходу v mesto so se stale vislice, kjer so prve dni vdora obesili kmeta — Sumadijca — za strašilo. Vendar, brez besed, šepetaje je družila tajna sila odpora ljudi od hiše do lesenih koč in že v začetku septembra 1941 je bila ozkotirna železniška proga proti Beogradu porušena.

Po vsej Sumadiji so razsili preseljene slovenske izgnance, ki jim je narod nudil iskreno gostoljubje. Toda naši ljudje so uvideli, da od samega gostoljublja, milosti revnih kmetov, ne bodo mogli živeti. Od hribovskih koč, kamor so jih prepeljali od postaj s kravami in volji, so se zatekali v večja središča do Beograda in iskali zaposlitve.

Toda že najbližja preselitev je bila težko rešljiv problem. Ni bilo ne denarja ne prevoznih možnosti. Z Beogradom je bil G. Milanovac povezan z ozkotirno progo med višinami nad Rudnikom proti Lajkovcu, ali preko Čačka in Kraljeva, Kragujevca in Lapovca po širokem tiru od Kraljeva naprej. Z nadučiteljem Iv. Vokačem sva jo 15. septembra ubrala najkrajšo pot na Čačak najprej s konjsko vprego do Čačka. Od tam je vozil vlak samo do Kraljeva, kjer ni šlo več naprej. Morala sva prenočiti in ob enih ponoči smo počasi rezali z vlakom preko Kragujevca dalje do Lapova ob glavni progi od Niša. Tam je zopet zastalo in smo morali čakati cel dan in noč. Šele zvečer 16. septembra smo mogli počasi naprej proti Beogradu, a neke pred mestom so ustavili, da smo se znašli v Beogradu šele ob sedmih zjutraj, 17. septembra.

PRVIČ NA FRONTI V LAPOVEM

Po nekaj dneh brezuspšnega trkanja na vrata sva uvidela, da je vsaka služba v takratnem nemškem in Nedičevem Beogradu več ali manj povezana s kontrolo okupatorja in njemu v korist. Znašla sva se tam še z vodjo izgnancev v Čačku Karlom Cibicem in mladim sodnikom dr. Tribnikom, ki sta se vračala z istim spoznanjem. Na komisariatu soc. skrbstva smo dobili še proste vozovnice in se 24. septembra utaborili v živinski vagon vlaka do Lapova.

V Lapovu je zopet zastalo. Rekli so, da so borbe na progi in da sploh ne vedo, kdaj se bomo lahko odpeljali naprej. Postajno poslopje je bilo pusto, zanemarjeno, umazano, nič bolje niso bili videti potniki, ki so se potikali po peronu in v restavraciji, kjer so točili samo žganje. Kar očno smo se spominjali vožnje v Beograd, kjer sta nas pri čakanju na odprti postaji nekaj ur zabavala dva učitelja z znanim srbskim zafrikavanjem neizčrpane duhovitosti in razdelila poln vagon potnikov v dva sovražna tabora, ki pa sta se menjavala po volji gobeždačev, enkrat za enega, pa kar zopet za drugega duhoviteža, kar je trajalo cele ure pred zaprtjo progo.

Postajo je zagnila hladna noč, luči ni bilo, v kakem kotičku je včasih posvetila petrolejka ali vžigalica, ljudje so južinali in dremali, nestrpno so romali okrog postaje, spraševali železničarje, ki jih je bilo vedno manj na spregled in so vedeli toliko kot mi, trudni in nejevoljni potniki. Tudi gruča ciganov nam je delala družbo. Ne vem, kako se je

učitelj Cibic znašel med njimi. Naenkrat je opazil že bolj sredi noči, da mu je zmanjkala ura. Vse razburjenje in iskanje v temni noči ni nič zaleglo, ure ni bilo več in tudi kriv ni hotel biti nihče.

Vmes pa je zunaj treskalo in rafali so se trenutek razsvetljevali temno polnoč. Borbe so se približevale prav do postaje. Sodnik dr. Tribnik tudi ni imel obstanke na peronu in je stikal okrog po temi ter tam naenkrat našel šolskega tovariša dr. Šaubacha iz Maribora, ki je bil z ženo preseljen v trg Gučo in postal tam komandant partizanskega odreda. Razen njega je bil na »terenu« pri Lapovem tudi borec, visokošolec Boris Vojnilović, sin učitelje iz Središča ob Dravi. Oba sta kmalu izginila v temi. Borbe so trajale do jutra. Dr. Šaubacha so pozneje zajeli v borbah pri Čačku in svaka Petrovića. Dr. Šaubacha so streljali dne 17. decembra 1941 v Čačku, pozneje tudi Petrovića. Tudi Boris Vojnilović se ni vrnil z osvobodilne fronte.

V KRAГУJEVAC IN G. MILANOVAC

V čakalnici smo dočakali sončno, jesensko jutro 25. septembra. Postaja je bila še vedno mrtva, vlak proti Kragujevcu ni vozil. Našli smo si torej zopet konjskega prevoznika, starega fижakarja, ki nas je v dveh urah prepeljal v Kragujevac. Kočija nas je zibala skozi rodovitne kraje mimo čednih, kmečkih domov, pred katerimi so se v soncu svetile debele, rumene kutine, ki so krasile prav vsak vhod pred hišami. Čeprav smo se vozili z nekako čudnimi občutki negotovosti, kot bi sedeli na sodu smodnika, smo le uživali sončno jesen.

Niti brzostrelke niso pregnale kmeta z njiv. A v Kragujevcu zopet ni šlo naprej. Našemu fижakarju smo odšteli vsak po 150 dinarjev in se podali na izvide, kako naprej? Na postaji smo videli, da se stavlja nekak oklopni vojaški vlak. Cibic pa je kot izgnanec nekako uspel, da so ga pustili v zaščiten oklopni vagon in Čačana sta se odpeljala proti Kraljevu in tako srečno prišla domov.

Midva z Ivanom Vokačem pa sva iztaknila nekega prevoznika z lojtrskim vozom in volji, brez peres seve. Naložil nas je poln voz, celo sreski načelnik je bil vmes, pa smo se vozili s to volovsko vprego od poldneva do 8 ure zvečer po trdi, kamniti stezi do G. Milanovca, polnih 8 ur. A moram priznati, da so jo brisali okovani volji s hitrostjo naših konjev. Samo ubogi želedec se je krotovil in obračal preko vsake luknje in nešteti jam, da sem si živo predstavljal, kako so pred sto leti prepeljali češkega revolucionarja Karla Havlička s Češke v južno Tirolsko. Nad strmimi prepadi so se konji splašili, da sta kočijaz in policijski komisar zletela iz kočije in se je Havliček sam pripeljal do naslednje policijske postaje. Dr. AVGUST REISMAN